

TARTU ÜLIKOOL
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
Kultuuriteaduste instituut
Kirjandus- ja teatriteaduse õppekava

Markus Laanoja

MASKULIINSUSE KUJUTAMINE JIM ASHILEVI LOOMINGUS

Magistritöö

Juhendaja: Janek Kraavi, PhD

Tartu 2026

Autorideklaratsioon

Olen magistritöö kirjutanud iseseisvalt. Kõigile töös kasutatud teiste autorite töödele, põhimõttelisele seisukohtadele ning muudest allikaist pärinevatele andmetele on viidatud.

Autor: Markus Laanoja

Kuupäev: 25.05.2026

Annotatsioon

Magistritöö analüüsib maskuliinsuse kujutamist Jim Ashilevi draama- ja proosaloomingus. Töö lähtub maskuliinsusest kui sotsiaalsest konstruktsioonist ning kasutab hegemoonilise, positiivse, hooliva ja kaasava maskuliinsuse mõisteid. Analüüs näitab, et Ashilevi teostes joonistub välja võimu, jõukuse ja heteronormatiivse seksuaalsusega seotud hegemooniline maskuliinsus, mille kõrval kujutatakse alternatiivseid meheliikkusi. Need jäävad sageli isikliku vastuhaku tasandile, kuid toovad esile maskuliinsusnormide hapruse ja mõju tegelaste kehale, seksuaalsusele ning enesetajule.

Märksõnad: Jim Ashilevi, maskuliinsus, hegemooniline maskuliinsus, alternatiivsed maskuliinsused, soouuringud

Sisukord

SISSEJUHATUS.....	5
1. TEOREETILISED LÄHTEKOHAD.....	7
1.1. Maskuliinsus kui sotsiaalne konstruktsioon.....	7
1.2. Hegemooniline maskuliinsus.....	10
1.3. Alternatiivsed maskuliinsused.....	16
2. MASKULIINSUSE KUJUTAMINE JIM ASHILEVI TEOSTES.....	23
2.1. Sotsiaalsed konstruktsioonid.....	23
2.2. Maskuliinsuse mudelid.....	28
2.2.1. Hegemooniline maskuliinsus.....	28
2.2.2. Alternatiivsed maskuliinsused.....	35
2.3. Keha ja seksuaalsus.....	43
KOKKUVÕTE.....	50
KIRJANDUS.....	52
SUMMARY.....	55

SISSEJUHATUS

Soouurimuslik vaatenurk on viimastel aastakümnetel eesti akadeemilises sfääris muutunud üha tavapärasemaks: seda on rakendatud nii meediatekstide, kirjandusteoste kui ka teatrilavastuste analüüsis, tähelepanu on pööratud sooliselt markeeritud sõnavarale eesti keeles. Ometi keskendutakse teostes peamiselt naistegelastele või autoritele, naiste representatsioonile – tagaplaanile jäävad mehi ning maskuliinsust puudutavad küsimused. Selle magistritöö eesmärk on kasutada soouuringute mõistestikku, et vaadelda maskuliinsuse kujutamist Jim Ashilevi loomingus. Seeläbi tekib ühtpidi võimalus veelgi rõhutada soo kui kategooria olulisust kultuuriteoste analüüsimisel, teisalt aga valgustada just kirjanduslike tegelaste maskuliinsuse minapildi kujunemist ning viise, kuidas kirjandusteosed saavad maskuliinsust kujutada ja kujundada.

Maskuliinsusega seotud normid mõjutavad kogu ühiskonda, kuivõrd kujundavad poiste ja meeste haridus- ja tööalaseid valikuid, suhteid enda ja teistega ning sotsiaalset sidusust (Tinn jt 2026: 6). Sealjuures on viimastel aastatel täheldatud, et eesti noorukite hoiakud on muutunud üha tagurlikumaks (Kaukonen jt 2024: 6). Sarnast trendi võib täheldada ka globaalsel tasandil: tuntust on kogumas manosfäär ehk veebikogukonnad, kus levitatakse konservatiivseid ja sageli äärmuslikke vaateid ning väljendatakse naistevastast viha (O’Gorman jt 2025: 37); üldistavalt võib sellist suhtumist kirjeldada ka mõistega „toksiline maskuliinsus” (Ging 2019). Seesuguseid suundumusi võib käsitada ka osana laiemast maskuliinsuskriisist, mille kohaselt on meestel üha keerulisem seostada enda igapäevaseid kogemusi traditsiooniliste maskuliinsusnormidega (Roberts 2014: 3).

Magistritöö lähtub teoreetilisest eeldusest, et soorollid ja seekaudu ka maskuliinsus ning feminiinsus on sotsiaalsed konstruktsioonid, mistõttu mõjutavad nende teket, levikut ja arengut muuhulgas erinevad kultuuritekstid, näiteks kirjandus. Kirjanduse uurimine võimaldab maskuliinsuse kujunemist käsitleda viisil, mis ei piirdu üksnes sotsiaalteaduslike kirjeldustega. Nagu märgib Stefan Horlacher (2015: 6), ei peegelda kirjandustekstid üksnes olemasolevaid maskuliinsuse vorme, vaid ka loovad ja struktureerivad neid. Sarnaselt rõhutab Todd Reeser (2015: 11–13), et kirjandus kui

kujutuslik ruum võimaldab esile tuua maskuliinsuse aspekte, mis ei pruugi igapäevaelus või teistes kultuurilistes väljendustes nähtavaks muutuda. Seetõttu ei piirdu kirjanduslik maskuliinsus pelgalt sotsiaalsete normide kordamisega, vaid võib neid ka ümber kujundada, problematiseerida või lausa destabiliseerida. Kuigi Ashilevi teosed üksinda ei paku täit ülevaadet, kuidas kirjandus soodiskursust mõjutab, aitab lähenemine kahe valdkonna vahelist seost siiski ühe näite põhjal ilmestada. Maskuliinsus tõuseb Ashilevi teostes läbivalt esile, mistõttu pakub autori looming rohkelt ainet, et analüüsida, millistel tingimustel ja milliseks võib kujuneda noore meestegelase maskuliinne identiteet. Töös vaatlen Ashilevi draama- ja proosaloomingut, mis hõlmab ühtekokku nelja teost: näidendid „Nagu poisid vihma käes” (2007) ja „Portselansuits” (2007) ning romaanid „Ma olen elus olemise tunne” (2011) ja „Kehade mets” (2015).

Uurimuse eesmärk on selgitada välja, milliseid maskuliinsuseid Ashilevi teostes leida võib. Sealjuures pole põhieesmärk võrrelda või analüüsida, kuidas eristub Ashilevi ühiskondlikest mustritest, vaid käsitleda Ashilevi loodud teoseid iseseisvate mudelitena, milles erinevad tegelased ning nende esindatud – või ka teiste kirjanduslike võtete abil loodud – kuvandid maskuliinsusest üksteisega põrkuvad või teineteist täiendavad. Eesmärgi saavutamiseks otsin töös vastuseid järgmistele uurimisküsimustele.

- 1) Millised maskuliinsuse mudelid joonistuvad välja Jim Ashilevi loomingus?
- 2) Kuidas need maskuliinsuse mudelid omavahel suhestuvad?
- 3) Kuidas mõjutavad need maskuliinsuse mudelid tegelaste kehalisi, aga ka sotsiaalseid ja emotsionaalseid kogemusi?

Töö on liigendatud kaheks suuremaks peatükiks. Esimeses peatükis loon ülevaate maskuliinsusuuringute kui akadeemilise distsipliini põhilistest mõistetest, et luua teoreetiline alus kirjandusteoste analüüsiks. Teises peatükis selgitan, kuidas kesksed terminid Ashilevi loominguga haakuvad ning tõlgendan nende põhjal autori ilukirjandustekste. Sealjuures avan, kuidas tekstides pööratakse tähelepanu sotsiaalsetele tõekspidamistele kui konstruktsioonidele, kirjeldan tekstides kujutatud maskuliinsusi ning nende omavahelisi suhteid ning toon välja mehelikkuse mudelite seosed keha ning seksuaalsusega.

1. TEOREETILISED LÄHTEKOHAD

Maskuliinsusuuringute ajalugu on võrdlemisi lühike: eraldiseisva akadeemilise distsipliinina kinnitas see kanda alles 1990. aastatel. Sealjuures on uurimisvaldkond tihedalt seotud mitme teise alaga, näiteks sotsioloogia, ajalugu ning ka kirjandusteadus. (Hobbs 2013: 383, Horlacher 2015) Kahest faktorist tingituna ei saa meesuuringute puhul rääkida ühest kindlast uurimismeetodist, mille kaudu allikatele läheneda: ehk pole seda veel loodud, ehk pole ühese vaatenurga kujundamine päriselt võimalik ning nõuab pidevat dialoogi erinevate lähtekohtade vahel. Alapeatükis avan maskuliinsusega seotud põhitermineid, et luua edasist analüüsi toetav mõistestik. Seeläbi püüan paika seada maskuliinsuse nii-öelda piirjooned, et hiljem uurida, kas ja kuidas Ashilevi neid oma loomingus kinnistab või nihutab, lõhub.

1.1. Maskuliinsus kui sotsiaalne konstruktsioon

Mõistele *maskuliinsus* on lähemat tähelepanu hakatud pöörama alles möödunud sajandi lõpust alates. Arvestades tõsiasja, et inimajaloo vältel on võim – olenemata selle täpsest avaldumisviisist – kogunenud peamiselt just meeste kätte, võib selline suundumus näida arusaamatuna, sest justkui võiks suuremat osa akadeemilisest korpusest pidada meesuuringuteks (Flood jt 2007: viii). Ometi peitubki meestele kogunenud privileegis põhjus, miks mehelikkuse uurimisega võrdlemisi vähe tegeletud on, kuivõrd enamikes kanoonilistes teooriatekstides ongi autorid silmas pidanud just mehi, nende kogemusi ja maailmavaateid: ideed näiteks rahvusest või klassist on läbi imbinud meeste vaatenurgast (Kimmel 1994: 122). Traditsioon, mille kohaselt peetaksegi inimestest kõneledes silmas hoopis mehi, on ühtaegu positsioneerinud nende kogemuse kesksele kohale, teisalt muutnud mehi puudutava üldiseks ja standardseks ning seetõttu tähelepanematuks (Flood jt 2007: viii). Üheks maskuliinsusuuringute arenguloo keskseks etapiks on olnud idee, et maskuliinsus on vaja nähtavaks muuta, selmet mõtestada seda kui markeerimata kategooriat (Reeser 2015: 16) – töö esmaseks eeltingimuseks on seega nentimus, et maskuliinsus pole mitte loomulik vaikesead, vaid konkreetne norm, mille piirjooni ning kujunemist on võimalik iseseisvalt eritleda.

Käesoleva töö aluseks on arusaam, et sugu kui kategooria kätkeb endas kaht aspekti: bioloogiline ja sotsiaalne. Kui bioloogiline sugu (*sex*) käsitleb inimese anatoomilisi omadusi, siis sotsiaalne sugu (*gender*) hõlmab endas omaduste ja käitumisviiside süsteemi, mida soole omaseks peetakse. Sellise lähenemisnurga algust võib näha Simone de Beauvoir teoses “Teine sugupool”, milles autor sõnastab idee, et naiseks ei sünnita, vaid saadakse (2010: 330). Mehelikkus – sarnaselt naiselikkusega – on õpitav, kusjuures inimesed rakendavad ja kujundavad seda terve elu vältel (Pellerin 2016: 3). Eristades sotsiaalse soo bioloogilisest, ei ole põhjust mõista maskuliinsust kui kaasasündinud ning olemuslikku omadust. Vastupidi on tegemist kultuurilis-sotsiaalse konstruktsiooniga, mis võib seetõttu ajast ja keskkonnast tingitult teiseneda, sõnastades uusi ideaale ning piiranguid (Kimmel 1994: 120). Samas ei tähenda maskuliinsuse käsitlemine sotsiaalse konstruktsioonina, et tegemist oleks üksnes abstraktse normi või ideelise kategooriaga. Konstruktsioonid saavad tähenduse just konkreetsetes kehaes, praktikates ja kogemustes. Chris Shillingu (2010: 73) järgi kuuluvad kehad küll indiviididele, ent omandavad ühiskonnas tähenduse ja väärtuse alles sotsiaalsete suhete kaudu. Seega ei ole maskuliinsus kehasse juba ette kirjutatud omadus, vaid midagi, mis kehale omistatakse ning mille kaudu seda tajutakse.

Kuid mis need piirid paika paneb? Judith Butler (2006: 34) kirjutab, et soolise identiteedi puhul pole tegemist muuga kui korduvate tegevustega, mille kaudu inimene oma soomääratlust väljendab, etendab. Selline käsitlus võib jätta mulje, et iga üksikisik enda soolise minapildi kujundamisel agentne, kuivõrd käitumisviiside valik on tema enda teha. Ometi leiab mainitud performatiivsus aset üsna kindlates raamides: seda mõjutavad soolist ühtsust rõhutavad ühiskondlikud regulatsioonid, näiteks maskuliinseid või feminiinseid käitumisviise kirjeldavad kultuurilised ootused. Järelikult põhineb sooline eneseväljendus keha korduval stiliseerimisel, mida tehakse jäikade piirjoontega süsteemile viidates (Butler 2006: 24, 45). Seeläbi muutub keha kohaks, kus sotsiaalne sugu nähtavaks tehakse: maskuliinsust ei väljendata üksnes sõnade või enesemääratluse kaudu, vaid ka kõnnakus, kõneviisis, žestides, seksuaalses käitumises ja emotsioonide reguleerimises. Judith Butler (1993: 1–2) rõhutab, et ka bioloogiline sugu toimib normina, mille kaudu kehasid piiritletakse ja kujundatakse; keha ei ole seega tähendustest sõltumatu alus, vaid normatiivsete ootuste kaudu vormitud pind. Maskuliinsus on ühtaegu nii igapäevane praktika kui ka saavutamatu ideaal, inimese isiklik kui ka ühiskondlikult korraldatud identiteeditunnus. Sarnaselt on

Michael Kimmel (1994: 122) sedastanud, et maskuliinsuse keskne tunnus on vajadus seda konstantselt tõestada, samas kui lõplikult maskuliinseks saada on võimatu. Seega pole maskuliinsus mitte üksnes sotsiaalne konstruktsioon, vaid ka iga indiviidi tegevuste kogum, mille kaudu üritatakse enda soolist väljendust luua ja alal hoida. Kahe definitsiooni suhe on Butleri ja Kimmeli mõtteid kokku võttes paradoksaalne: kui ühiskondlik kuvand näib jäik ja saavutamatu, siis üksikisiku vaatepunktist on maskuliinsus äraütlemata habras, nõudes pidevat taasesitust. Teisalt viitab see aga tõsiasjale, et kuigi soolise identiteediga seotud ootused on kohati väga ranged, võib kogu sotsiaalne kategooria olla vastuvõtlik destabiliseerivatele jõududele – sellest lähemalt juba järgmistes alapeatükkides.

Ühtpidi kujunevad maskuliinsuse piirid seega juba kehtestunud normidele viitamise kaudu. Ent mille järgi saab selgeks, kas tegevus mahub mehelikkuse raamistikku või mitte? Kuigi maskuliinsus on ühiskonnas kujunenud justkui vaikeseadeks, olles sageli kultuuriruumis levivatesse tekstidesse juba sisse kirjutatud, ei saa seda defineerida siiski iseenese kaudu – vastupidi, ka maskuliinseks peetavad käitumisviisid ja -mustrid tulenevad dialoogist n-õ kultuurilise teisega. See tähendab, et lihtsam on öelda, mis pole maskuliinne, kui kirjeldada, mida maskuliinsena näha (Kimmel 1994: 126). Normi aluseks on järelikult eksklusiivsus: terve hulk tegevusi või omadusi võib võtta inimeselt ligipääsu traditsioonilisele mehelikkusele. Maskuliinsust defineerib vastandumine igasugusele teisesusele, näiteks rassi- ja seksuaalvähemustele ning kõige enam naistele – maskuliinne identiteet on sündinud feminiinsusest lahtiütlemise tagajärjel (samas: 120, 127). Omakorda konstrueeritakse või säilitatakse maskuliinsust kõige intensiivsemalt homosotsiaalsetes ruumides ehk keskkondades, mida iseloomustab meestevaheline suhtlus: meeskorporatsioonid, sporditiimid, härrasmeeste klubid (Pellerin 2016: 3). Maskuliinsuse kui normi jaoks on see samaaegselt võimas kasvulava, kuid ka ohukoht, sest kannab teatavat ühisosa homoseksuaalsusega, kuivõrd suhtluse keskmes on meestevahelised suhted. Kimmel (1994: 131) on lausa defineerinud maskuliinsust homofobia, kuigi ei pea selle all silmas just vaenu homoseksuaalsete meeste vastu, vaid üksikisiku kartust, et teine mees seab tema maskuliinsuse kahtluse alla; paljastab tõsiasja, et tegemist on vaid Butleri kirjeldatud etenduse ja pideva püüdlusega, mitte olemusliku tunnusega. Seksuaalsus ei ole seega maskuliinsusest eraldiseisev teema, vaid üks mehhanismidest, mille kaudu mehelikkust hinnatakse ja kontrollitakse.

Just seetõttu saab Butleri ideed performatiivsusest vaadelda nii maskuliinsuse tekke- kui ka kontrollmehhanismina. Etendamise käigus ennast tõestades saab enda mehelikkust küll kinnitada, kuid omakorda annab see teistele võimaluse hinnata, kui edukalt maskuliinsuseid ootusi täidetakse. Näiteks viitab Kimmel (1994: 132) levinud „katsele”, mispuhul palutakse poisil vaadata oma küüsi: kui katsealune peopesa näo poole pöörab ning sõrmi kõverdab, siis käitub ta testija ootustele vastavalt, kuid kätt välja sirutades saab temast naeruvääristamise ohver, sest teguviisi peetakse naiselikuks. Hirm oma mehisuse kaotamise ees loob seetõttu meestele võrdlemisi pingsa või lausa ahistava olukorra: ühtaegu püütakse maskuliinsuse saavutamata normide kohaselt käituda, teisalt peljatakse eksida ning põlu alla langeda. Selline kontroll ei jää üksnes väliseks hinnanguks, vaid muutub ka kehaliselt tajutavaks ja internaliseeritud kogemuseks. Shilling (2010: 75–76) rõhutab, et sotsiaalsed hinnangud võivad avalduda häbi, ebamugavuse, kohmetuse või eneseteadlikkusena ning mõjutada seda, kuidas inivid oma keha ja identiteeti tajub. Lahendus pole mitte üksnes enda käitumist rangemalt reguleerida, vaid lüüa kaasa kontrolliva jõuna, sest teiste meeste eksimuste tabamine aitab kinnistada omaenda maskuliinsust. Maskuliinsuse raamid pole olemuslikult jäigad, vaid vastupidiselt haprad ning vajavad pidevat jõustamist. Rangeteks sotsiaalseteks regulatsioonideks saavad nad meeste endi tegevuse käigus, kuna oma käitumist kujundades ning teisi kontrollides juurutatakse olemasolevaid norme. Eelmainitud näite kõrvale tekivad seekaudu märksa argisemad, kuid laiemal mõjuga piirangud, mida mehed kartlikult järgivad, olgu need seotud riietumisega, kõneviisi või emotsioonide väljendamisega (Kimmel 1994: 133). Seega on maskuliinsus sotsiaalne konstruktsioon, mis põhineb korduvatel tegevustel ning kindlate käitumismustrite jõustamisel.

1.2. Hegemooniline maskuliinsus

Mis on siis sellise konstruktsiooni tunnused – milline on maskuliinne inimene või käitumine? Kuivõrd maskuliinsus pole olemuslikult seotud bioloogiliste tunnustega, puudub sellel lõppeks ühtne lähtekoht (Pellerin 2016: 3). Püüdluseid panna paika üht kindlat maskuliinsust iseloomustab soorolli teooria (*sex role theory*), mis oli pikalt meesuuringute alus ning üritas mehelikkust defineerida otsese vastandina naiselikkusele

(Connell & Messerschmidt 2005: 832). Ometi hakkas teooria osatähtsus 20. sajandi teises pooles vähenema, kuivõrd lähenemine ei võtnud arvesse soolise eneseväljendusega või sooliste normidega kaasnevaid võimusuhteid ega sobitunud olukordadega, kus inimeste igapäevane praktika soorollidega seotud ootustest kõrvale kaldus (Connell 2020: 24–25). Selle asemel on hakatud maskuliinsust mõistma hoopis mitmepalgelise konstruktsioonina, mistõttu oleks õigem mõistet kasutada mitmuses. Ühtpidi on maskuliinsuste kujunemine alati dialektiline (Connell 2020: 37), mida peegeldab ka eelmises alapeatükis kirjeldatud tekkemehhanism – maskuliinsused kujunevad dialoogis teiste ühiskondlike gruppide ning nende käitumisviisidega. Teisalt kujunevad spetsiifilised mehelikkusetüübid ja -ideaalid lähtuvalt ajast ja kohast ning võivad seetõttu ka muutuda (Pellerin 2016: 3). Raewyn Connell (2015: 43; 2020: 67) rõhutab ajalooliste ja antropoloogiliste uurimuste põhjal, et maskuliinsuse kontseptsioon isegi ei iseloomusta kõiki ühiskondi, kuid seesuguse ühiskondliku kategooria olemasolu korral võivad mitmed maskuliinsused erineda ka ühe ühiskonna piires ning samal ajal muutuda, kahtluse alla sattuda või mõni uus mudel eelneva välja vahetada. Kirjeldatud lähtekohta ilmestavad näiteks Michael Kimmeli (1994) kirjeldused maskuliinsuse mudelitest Ameerika Ühendriikides: tema sõnul võib USA ajaloos eristada kolme ideaali – aristokraatlik patriarh (*Genteel Patriarch*), kangelaslik käsitöeline (*Heroic Artisan*) ning turumajanduslik mehisus (*Marketplace Manhood*). Järelikult ei saa mehelikkust defineerida ühesena, vaid käsitada mõistet olemuslikult mitmesena.

Ent kas seeläbi ei muutu maskuliinsus justkui tähendusetuks? Kuidas saab ühiskonda või inimeste käitumist mõjutada norm, mille avaldumisvormide hulk võib olla väga suur? Kuidas uurida midagi, mida ei saa “olemusliku hägususe tõttu ühtegi aega ega kohta paigutada ning mis on *a priori* fragmenteeritud” (Reeser 2015: 34)? Kuigi kõik need küsimused kuuluvad endiselt maskuliinsusuuringute kui akadeemilise distsipliini tuumsete teemade sekka, on leevendust pakkunud austraalia päritolu soouuriija Raewyn Connelli käsitlus hegemoonilisest maskuliinsusest. Connelli (2020: 37) sõnul on nentimus, et eksisteerib mitmeid maskuliinsuseid, kõigest esimene samm – lähemalt tuleb vaadelda ka nendevahelisi suhteid ehk kuidas erinevad mudelid üksteisega suhestuvad. Kõnekal kombel haakub see ka eeltoodud näitega Kimmeli loodud tüpoloogias, kuivõrd autori sõnul kujunes 20. sajandi lõpuks turumajanduslik mehisus teistega võrreldes eelistatuks (Kimmel 1994: 123) – kolm mudelit ei olnud üksteisega samaväärsel pinnasel, vaid üks oli teistest ihaldusväärsem. Seega võivad

eksisteerida küll mitmed maskuliinsused, kuid need ei ole üksteisega võrdsed. Antonio Gramsci klassisuhete analüüsi põhjal välja töötatud kontseptsiooniga hegemooniast loob Connell raamistiku, mille abil maskuliinsustevahelist hierarhiat täpsemalt iseloomustada ja analüüsida. Connell (2020) eristab nelja laia kategooriat, millesse maskuliinsused langeda võivad: hegemooniline maskuliinsus (*hegemonic masculinity*), kaasosalis-maskuliinsused (*complicit*), allutatud (*subordinate*) ja marginaliseeritud (*marginalized*) maskuliinsused. Kategooriate struktuur põhineb seega võimusuhetel, mis erinevate mudelite vahel olla võivad.

Hegemooniline maskuliinsus pole fikseeritud tüüp, mis väljendub alati ja igal pool ühtmoodi – vastupidi, tegemist on maskuliinsusega, mis hõivab sooliste suhete seas hegemoonilise, kuid siiski vaidlustatava positsiooni. Hegemoonilist maskuliinsust ei peaks mõtestama konkreetsete tunnuste kaudu, vaid pigem tuleks seda defineerida praktikate põhjal, mida konkreetsetes aegruumis väärtustatakse või lausa ülistatakse ning mille varal tagatakse patriarhaadi legitiimsus. Seeläbi kinnistab hegemooniline maskuliinsus meeste domineeriva ning naiste allutatud positsiooni. (Connell 2020: 76–77) Kuid nagu varem osutatud, siis ei suhestu hegemooniline maskuliinsus mitte ainult naiselikkusega, vaid põhistab ka meestevahelist hierarhiat. Hegemoonia kätkeb endas küll kultuurilist autoriteeti ja teatavat juhtrolli, ent selle kõrval säilivad siiski ka teistsugused maskuliinsused (Connell 2015: 44). Kuigi hegemoonilise maskuliinsuse aluseks on kindlad käitumismustrid, mitte lihtsalt ootuste kogum, on see siiski ühiskonnas normatiivne, õhutades mehi end kuvandi suhtes positsioneerima, sellega võrdlema ning selle põhjal käituma (Connell & Messerschmidt 2005: 832). Nõnda võib luua seose ka Foucault' (1992: 37) käsitlusega võimust, mis läbi pole tegemist üksnes institutsionaalse, seadustega legitimeeritud jõuga, vaid nähtusega, mis läbib kogu sotsiaalset võrgustikku. Võimu pole seeläbi vaja ilmtingimata jõuliselt peale suruda, vaid ühiskonnaliikmed ise taas toodavad seda igapäevastes praktikates. Seega pälvib hegemooniline maskuliinsus nii oma elu- kui ka mõjujõu just 1.1. alapeatükis kirjeldatud toimemehhanismide kaudu: kultuuriliselt ülimaks peetud käitumispraktikaid üritatakse tihedamini jäljendada, samas kontrollitakse valvsalt, et neist ei irdutaks. Konkreetset näidet ulatuvad nii-öelda pehmes välispoliitikas kahtlemisest homoofoobsete rünnakuteni (Connell & Messerschmidt 2005: 844). Järelikult saab hegemoonilist maskuliinsust siiski käsitada ka ootuse või ideaalina, kusjuures viimane sobib mõistet väga täpselt iseloomustama. Nimelt vastavad normatiivsele standardile

väga vähesed mehed ning tihtipeale on hegemoonilise mustri esindajateks näiteks väljamõeldud tegelased (Connell 2020: 77, 79). Hegemooniline maskuliinsus põhineb küll igapäevastel käitumispraktikatel, ent lõppeks on tegemist saavutamatu kultuurilise ideaaliga, mis ometi meeste eelistatud positsiooni säilitab ja õigustab.

Äsja välja toodud mõttekäik aitab valgustada teist maskuliinsuse kategooriat ehk kaasosalis-maskuliinsust. Kuigi hegemoonilise maskuliinsuse kehtestatud norm on suuremale osale meestest kättesaamatu, siis lõikavad nad endiselt kasu patriarhaalsest dividendist – eelistest, mida mehed tänu naiste allutamisele nautida saavad (Connell 2020: 79). Omamoodi on just kaasosalised hegemoonilise maskuliinsuse peamised võimestajad, kuivõrd välistavad jõu ja vägivalda kasutamise vajaduse, aidates kultuurilisel ideaalil säilida hoopis vaikiva omaksvõtu kaudu (Connell & Messerschmidt 2005: 832). Kategooriat ei tasu kirjeldada pelgalt pehmema versioonina hegemoonilisest maskuliinsusest, vaid hoolikalt kujundatud lähenemismurgana: ühtaegu iseloomustavad mudelit nii kompromisside tegemine abielusuhtes, isadus ning majapidamistöde tegemine kui ka hoiak, et feministid on ohtlikud ekstremistid (Connell 2020: 79–80). Kaasosalis-maskuliinsus stabiliseerib hegemoonilise maskuliinsuse ühiskondlikku positsiooni, kuivõrd justkui peidab selle probleemsemaid külgi, ent pälvib siiski nende põhjal kasu.

Maskuliinsuse kui sotsiaalse konstruktsiooni keskseks tekkealuseks pidada väljaarvamist. Connelli mõistestik toetab seda lähtekohta, kirjeldades hegemoonilise maskuliinsuse kõrval ka allutatud ja marginaliseeritud maskuliinsuseid. Neist esimene seostub praktikatega, mis on hegemoonilise maskuliinsusega võrreldes selgelt alla surutud. Connell (2020: 78) kasutab Ameerika Ühendriike analüüsides peamise allutatud meheliikkuse näitena homoseksuaalsust, viidates näiteks geimeeste poliitilisele ja kultuurilisele rõhutusele ning LGBT-vastasele vägivaldale. Seega on ilmselge, et homoseksuaalsus pole mitte osa domineerivast kuvandist, vaid selle poolt rõhutatud. Kväärmehed sümboliseerivad kõike, mis hegemoonilise maskuliinsuse hulka ei kuulu: eeskätt näitlikustab seda seksuaalne iha teise mehe vastu, miskaudu sarnaneb homoseksuaalsus naiselikkusega (Connell 2020: 78).

Viimase kategooriana saab välja tuua marginaliseeritud maskuliinsused. Connelli (2020: 81) järgi on marginaliseeritud maskuliinsused eelkõige seotud rassiga – marginaliseeritud mehed kui mitte-valged mehed. Mis allutatust ja marginaliseeritust eristab? Kuigi mõisted on pealtnäha sarnased, peaks viimast mõtestama

maskuliinsustena, mis näiliselt hegemoonilise mudeliga kokku sobivad, ent millele ei omistata autoriteeti, vaid pigem pisendatakse, marginaaliasse tõugatakse (samas). Kuigi üksikisiku tasandil võivad maskuliinsuse esindajad hegemoonilist maskuliinsust toetada või isegi seda kehastada, siis ei kandu hegemoonia edasi kogu grupile. Marginaliseeritud maskuliinsust ilmestavad kõnekalt mustanahalised mehed: näiteks võivad konkreetsed mustanahalised sportlased kujuneda hegemoonilise maskuliinsuse embleemideks, samas kui gruppi tervikuna lükatakse siiski kõrvale või lausa teisestatakse (Connell 2020: 80–81).

Kuigi Connelli kasutusele võetud mõistestik on maskuliinsusuuringuid laialdaselt mõjutanud, on lähenemist ka eri vaatenurkadest kritiseeritud. Patricia Martin (1998: 473) osutab, et hegemoonilist maskuliinsust käsitatakse kohati kindla maskuliinsusetüübina, millele saaks omistada konkreetsed tunnused, teisalt aga igasuguse domineeriva mudelina, mis kindlas kohas või ajas avaldub. Sarnaselt osutab Michael Flood (2002: 208) teatavale ähmasusele seoses mõiste defineerimisega: ühtpidi peaks seda piiritlema kindlad käitumisviisid, samas on tegemist kultuurilise ideaaliga. Mõiste kasutuselevõtjad nendivad teatavat ebamäärasust, kuid rõhutavad, et selle eesmärk polegi sõnastada üht konkreetset sooliste praktikate või omaduste kogumit (Connell & Messerschmidt 2005: 838). Sarnast ideed peegeldab kirjandusteaduslik lähenemine meesuuringutele: mehelikkust võib pidada ühiskondlikuks narratiiviks, mida iseloomustabki pidev ebastabiilsus või voolavus ning mis avaldub kõige täpsemalt – või isegi ainult – keeles, mille kaudu seda kirjeldatakse (Horlacher 2015: 5). Terminoloogilist segadust polegi ehk võimalik läbinisti selgeks teha, kuivõrd maskuliinsus ise ongi fragmentaarne ja mitmetine, mistõttu tuleks tähelepanu pöörata viisidele, kuidas eri mudelid üksteisega suhestuvad. Maskuliinsus kui sotsiaalne konstruktsioon ei pruugi ilmtingimata põhineda tõepärastel arusaamadest sellest, kuidas mehed elavad, vaid lugudel. Sealjuures võivad need lood – ideaalid, fantaasiad, soovid – olla üksnes lõdvalt seotud viisidega, kuidas inimesed päriselt käituvad (Connell & Messerschmidt 2005: 838). Käesolevas töös lähtun samuti arusaamast, et hegemooniline maskuliinsus tugineb tegevusel põhinevale soolisele eneseväljendusele, kuid neist ükski ei tähista ilmtingimata ideaali kehastamist, vaid pigem selle poole püüdlemist.

Kuigi antud töö eesmärk pole võrrelda Ashilevi teostes kujutatud maskuliinsusi Eestis (või maailmas) kõige laialdasemalt levinud maskuliinsete stereotüüpide või käitumispraktikatega, vaid vaadelda Ashilevi loomingut iseseisva tervikuna ning

joonistada välja selles kujunevad maskuliinsuse mudelid ja nendevahelised võimusuhted, toon siiski välja olulisemad märksõnad, mille kaudu maskuliinsusuurijad hegemoonilist maskuliinsust iseloomustanud on. Nõnda selgineb ühtpidi olemuslikult häguse mõiste täpsem tähendusväli, teisalt annab see suuniseid magistr töö keskmes olevate tekstide analüüsiks. Michael Kimmeli (1994: 125) järgi seostub hegemooniline maskuliinsuse definitsioon igakülgse võimuga: „Hegemooniline maskuliinsuse definitsioon on mees, kes on võimul, kellel on võimu ja kes võimutseb.”¹ Kolme komponendi kaudu viidatakse ootusele, et meestel kui rühmal on võim kellegi – eeskätt naiste – üle, et konkreetset mehel on sellele võimule ligipääs nii inimestevahelistes suhetes kui ka ühiskondlikes institutsioonides ning seda võimu kasutatakse, et positsiooni säilitada (samas). Viimasega haakuvalt muutub hegemoonia tunnuseks ka vägivaldsus, mida saab kasutada viisina, kuidas maskuliinsust kehtestada või kinnistada, näiteks homoseksuaalsete meeste vastu toime pandud vägivaldsed teod (Connell 2020: 83). Üldistusi on tehtud ka lähtuvalt inimestest, kes hegemoonilise maskuliinsuse mudeliga sobituvad või, täpsemalt, kellel on ülepea ühiskonnas võimalik selle poole püüelda ja kelle põhjal hegemoonia loodud on. Kimmel (1994: 124–125, 134–135) toob välja, et ühiskonnas on domineeriv valgete keskklassi ja keskealiste heteroseksuaalsete meeste kehastatud maskuliinsus, mille kontekstis teisi mehi hinnatakse ja millele neil seega tihti juba kaasasündinud tunnuste tõttu ligipääsu pole. Kahtlemata ei peaks seesugust definitsiooni pidama ainuvõimalikuks, kuivõrd hegemooniline maskuliinsus ei tähista fikseeritud tüüpi, ent sellele vaatamata ilmestab Kimmel, millist gruppi mõiste läänemaailmas iseloomustada võiks. Pidades silmas, et sooline identiteet kujuneb tegevuste toel, võib praktikate näidetena tõsta esile töö ja korporatiivkultuuri ülistamist ning püüdlust hea majandusliku seisu poole (Piltre 2011: 16, 64), seksuaalset eneseteostust ja seksuaalkogemustega kiitlemist (Soo & Kutsar 2012: 21) ning juba eelnevalt mainitud vägivaldsust. Selle kõrval taunitakse tegevusviise, mida peetakse feminiinseteks, näiteks abi küsimine või emotsionaalne avatus (Tinn jt 2026: 10). Seeläbi ei piirdu hegemooniline maskuliinsus pelgalt teoreetilise konstruktsiooniga, vaid avaldub konkreetsetes praktikates ja hoiakutes, mille kaudu määratletakse, milline mees on „õige” ja milline jääb sellest ideaalist kõrvale. Selline lähenemine võimaldab

¹ Kuivõrd definitsiooni täpne sisu ei pruugi tõlkes väljenduda, siis lisan kõrvale ka originaalkeelse variandi: „*The hegemonic definition of manhood is a man in power, a man with power, and a man of power.*” (Kimmel 1994: 125)

järgnevas analüüsis täpsemalt jälgida, kuidas Ashilevi teostes kujutatud tegelased nendele ootustele kas vastavad või neist kõrvale kalduvad.

Seega ilmneb hegemooniline maskuliinsus kui dünaamiline ja hierarhiline nähtus, mis määrab ära, milliseid maskuliinsuse vorme ühiskonnas väärtustatakse. Erinevad maskuliinsused pole omavahel võrdsed, vaid suhestuvad üksteisega võimusuhete kaudu, kusjuures üks mudel kujuneb standardiks, mille alusel teisi hinnatakse. Selline olukord loob pingevälja, kus maskuliinsuse tähendus ei ole kunagi lõplikult fikseeritud, vaid kujuneb pidevas vastanduses ja võrdluses teiste – sageli marginaliseeritud või allutatud – maskuliinsuse vormidega. Nõnda ei tähista maskuliinsus mitte üksnes identiteeti, vaid ka sotsiaalset positsiooni, mille kaudu kehtestatakse norme ja väärtusi ning mille suhtes indiviidid paratamatult end määratlevad.

1.3. Alternatiivsed maskuliinsused

Todd Reeser (2015: 22) märgib ühe kriitikanoolena ära veel ka Connelli mudeli jäikuse, mille kohaselt ei näi olevat võimalik, et allutatud või marginaliseeritud maskuliinsus hegemoonilist mõjutada võiks. Ühest küljest ei tasu seda võimusuhet täielikult eirata: kultuuriline (vaikiv) nõusolek hegemoonilise maskuliinsusega ning mudeli institutsionaalne eelistatus tagavad selle säilimise, isegi kui teised maskuliinsused on näiteks laiemalt levinud (Connell & Messerschmidt 2005: 846). Samuti kehtib Reeseri sõnastatud vastuväite puhul tõsiasi, et hegemooniline maskuliinsus võib olenevalt ühiskondlikest tingimustest teiseneda – domineerimise tulemus ei pea alati olema iga käitumismustri alla surumine. Samas on paslik välja tuua, et hierarhiline suhe ei pruugi olla nii selgelt ühesuunaline, kui võrd allutatud või marginaliseeritud positsioon võib olla ka agentne valik (samas: 848). Seekaudu võib teatud maskuliinsus olla küll domineeriva mudeliga vastuolus, kuid kuvandi esindajate lähtekoht ei pruugi olla alandlik, vaid hoopis teadlik, väljendades isemeelset ja protestivat suhtumist valitsevasse ideaali (Poynting jt 1999).

Seesuguste maskuliinsuste kirjeldamiseks kasutatakse tervet hulka osati kattuva tähendusega mõisteid, kuid käesolevas töös kasutan katusmõistet *alternatiivsed maskuliinsused*, et osutada sellistele maskuliinsuse mudelitele, mis üritavad mehelikkusega seonduvaid ideaale ja käitumisviise mõtestada teistsugustel – ehk

alternatiivsetel alustel – kui hegemoonilised maskuliinsused. Nagu peatüki esimeses lõigus välja toodud, siis ei käsita ma hegemoonilisi ja alternatiivseid maskuliinsuseid üksteisest eraldatuna, kuivõrd viimaseid on võimalik analüüsida ka Connelli loodud raamistikust lähtuvalt, asetudes allutatud või marginaliseeritud positsioonile. Peatükis eritlen lähemalt kolme kohati sarnast mõistet, et selgitada alternatiivsete maskuliinsuste olemust: positiivsed, hoolivad (*caring*) ja kaasavad (*inclusive*) maskuliinsused.

Positiivse maskuliinsuse mõiste pärineb psühholoogiavaldkonnast, kus seda on käsitletud vastandina ka igapäevases keelepruugis laialt levima hakanud toksilise maskuliinsuse mõistele (Wilson jt 2022: 3–4). Just viimast peavad positiivse maskuliinsuse eestkõnelejad pigem tarbetuks, kuivõrd see annab mehelikkusele ühekülge ja kallutatud hinnangu, otsekui maskuliinsus tekitab mehe jaoks ilmtingimata probleeme (O’Gorman jt 2025: 37). Selle asemel soosivad positiivse maskuliinsuse teemal sõna võtnud autorid lähenemist, mille kohaselt üritatakse positiivseid inimlikke omadusi ning tegevusi siduda meeste kogemustega, et luua alternatiivne kuvand mehelikkusest (Wilson jt 2022: 5). Seeläbi on positiivne maskuliinsus seotud Connelli loodud hegemoonilise maskuliinsuse mõistestikuga. Normide eiramise või neile vastandumise asemel usutakse, et traditsiooniliselt mehelikud jooned pole olemuslikult negatiivsed – probleem peitub nende üleliigsuses ja jäigas jõustamises või väljendamises (O’Gorman jt 2025: 37).

Millised maskuliinsusele iseloomulikud jooned positiivse maskuliinsuse mudelis siis säilivad ja kuidas neid tajutakse? Üritades sõnastada mudeli keskseid komponente, on Wilson jt (2022: 7–8) kirjeldanud kolme positiivse maskuliinsuse identiteedi eeldust: seotus, teotahtelisus ja autentsus. Neist esimene hõlmab nii sotsiaalseid suhteid ja osalust süsteemides, mis noorukit ümbritsevad. Sealjuures peaksid kesksed väärtused olema austus, sallivus, võrdsus ja empaatia, et kujundada rahumeelseid ja tervislikke suhteid, millest puudub vägivaldsus. (Samas) Empiiriline materjal ilmestab, et kuigi tänapäeva noormehed püüavad igapäevasuhtluses eelmainitud põhimõtetest lähtuda, siis tunnevad paljud hirmu eksimise ja sellega kaasnevate tagajärgede ees (O’Gorman jt 2025: 43). Teotahtelisus viitab inimese soovile pidevalt areneda ja ühiskonda panustada, mida toetavad eesmärgitunne ning autonoomia, mitte kaaslaste heakskiidu otsimine. Viimast peetakse ohtlikuks, kuna tihti võivad arusaamad mehelikkusest või ootused teiste eelistuste kohta olla vigased ning tuua kaasa liiga agressiivseid käitumisviise. (Wilson jt 2022: 8) Tasub ära märkida, et niiviisi kinnistavad teoreetikud ise positiivse

maskuliinsuse allutatud positsiooni Connelli raamistikus: teiste käitumise jäljendamine või tunnustuse ihkamine poleks ilmtingimata probleemsed, kui selle tulemusena tõuseks positiivsete praktikate sagedus. Noorte igapäevane praktika ilmestab, et kuigi julgetakse lähedasi iganenud seisukohtade pärast kritiseerida, peetakse siiski oluliseks teisi mehi enda ümber ning üritatakse enda identiteeti ja käitumist nende põhjal kujundada (O’Gorman jt 2025: 44). Autentsus kätkeb ühest küljest julgust ja võimet väljendada oma identiteeti, teisest küljest aktsepteerivat hoiakut endast erinevate inimeste suhtes. Aspekti olulisus tuleneb tõsiasiast, et (noored) mehed tajuvad tihti konflikti isiklike väärtuste ja ühiskondlike ootuste vahel, mis põhjustab iseenda maskeerimist, et näida mehelikumana. (Wilson jt 2022: 8) Sarnast tundmust peegeldavad nii noorukite kui ka nende vanemate ja õpetajate hinnangud: rõhutatakse, et kiiresti muutuv ja mitmekülgse maailmas on keeruline luua teadlikku minapilti, mistõttu muutuvad üha populaarsemaks näiteks manosfääri kuuluvad suunamudijad, kes kontseptualiseerivad mehelikkust väga konkreetsetel viisidel (O’Gorman jt 2025: 42).

Eelkirjeldatud kolm põhimõtet aitavad küll selgemini mõista, mis võiks iseloomustada positiivset maskuliinset identiteeti, kuid kõrvutades teoreetilisi põhialuseid empiirilise materjaliga, saab selgeks, et Connelli mõistestiku järgi ei ole positiivne maskuliinsus suutnud kehtivaid hegemoonilisi ootuseid kummutada. Üks põhjus tuleneb ehk viimati kirjeldatust: hegemooniline maskuliinsus või selle põhjal kujunenud normid on sageli lihtsalt sõnastatavad, samas kui positiivse maskuliinsuse saavutamine võib põhjustada ebamugavust. Isegi kui kuvand tugineb traditsiooniliselt mehelikele joontele, üritatakse neile siiski leida uusi avaldumisviise, mis võib kujuneda takistuseks. Lisaks toovad ka teoreetikud ise välja, et kuigi kolm tunnust aitavad kirjeldada, milline võiks olla positiivset maskuliinsust iseloomustav mees, siis on nende omaduste väljendamise eeldus teadmine – oskus ühiskondlike ootusi hinnata ning kõrgendatud teadlikkus soopõhistest stereotüüpidest (Wilson jt 2022: 7). Seeläbi langeb oluline kohustus näiteks lapsevanematele ja õpetajatele, mistõttu nõuab positiivse maskuliinsuse kujundamine ja ühiskonnas kinnistamine tööd ning mehel endal on keeruline selleni iseseisvalt jõuda. Viimaks on paslik rõhutada, et isegi positiivse maskuliinsuse laiemal leviku korral ei pruugi maskuliinsuse mudelite mitmekesisus olla piisav. Mehed võivad tunda pinget vastata ka sellistele standarditele, mille legitiimsusesse nad ise ei usu – isiklike ja ühiskondlike hoiakute vahel on nii-öelda

tajulünk (O’Gorman jt 2025: 38). Kuni positiivne maskuliinsus on üks alternatiividest, on hegemoonilisel maskuliinsusel alati lihtne seda summutada.

Hooliva maskuliinsuse esimene teoreetiline käsitlus pärineb Karla Elliotti (2016) sulest, kes sidus mõiste laiemalt kriitiliste maskuliinsusuuringute ning feministliku teooriaga. Ometi hakati terminit kasutama juba varemgi, näiteks Euroopa Liidu direktiivides ning empiirilistes uurimustes, mis käsitlesid näiteks meeste rolli sotsiaaltöös ning perekonnamudelid (samas: 7). Seega on hooliva maskuliinsuse mudel saanud alguse sotsioloogilistest uurimustest ja poliitilistest ettepanekutest, mille eesmärk on kirjeldada uut või teistsugust mehelikkust, mis aitaks leevendada tervet hulka erinevaid ühiskondlikke kitsaskohti. Kui positiivne maskuliinsus läheneb meeste psühholoogiliste vajaduste kaudu, siis hooliva maskuliinsuse mõiste abil üritatakse aluseks võtta eksisteerivaid suhteid meeste ja teiste ühiskonnaliikmete vahel.

Mis on hooliva maskuliinsuse keskmes? Ühest küljest rõhutatakse sarnaselt positiivse maskuliinsusega emotsionaalset avatust ning positiivsemat suhtumist iseendasse ning teistesse (samas: 13–15; Wojnicka & de Boise 2025: 342). Selle kõrval võib välja tuua teiste eest hoolitsemise kui käitumispraktika, mis mudelit iseloomustab, kusjuures hoolt mõtestatakse mudeli puhul protsessina, mitte eesmärgina, mida on võimalik korrata ja lõplikult saavutada (Wojnicka & de Boise 2025: 342, 350). Viimaseks tuuakse hoolivale maskuliinsusele keskenduvates teoreetilistes käsitlustes välja, et mudelit iseloomustab lahtiütlemine mehe domineerivast positsioonist ning meeste omistatud privileegidest (samas: 345; Elliott 2016: 2, 13). Just siin võib täheldada hooliva maskuliinsuse suurimat erisust võrreldes positiivse maskuliinsusega, kuivõrd võrdsem võimujaoitus pole mitte kuvandi kinnistumise võimalik tulemus, vaid mudeli olemuslik tunnus: hooliva maskuliinsuse järgi peab mees olema valmis andma ära võimu, millest ta sotsiaalsete konstruktsioonide tulemusena osa saab. Hooliv maskuliinsus eeldab aktiivset eetilist positsiooni ning alternatiivset väärtussüsteemi, samas kui positiivne maskuliinsus püüab kehtivaid väärtusi uute tähenduste ja praktikatega sisustada.

Ka hooliva maskuliinsuse mõistesse ei saa suhtuda täiesti kriitikavabalt. Ühest küljest on kriitikud rõhutanud, et püüdlus maskuliinsusi tüpologiseerida on probleemne, kuivõrd tüüpide ja reaalse käitumise vahelised piirid jäävad paratamatult segaseks ning kohati lausa vastuoksseks, sest ühiskondlikud protsessid, milles inimesed osalevad, on alaliselt muutuvad ning mitmetahulised (Wojnicka & de Boise 2025: 346). Kuigi pelk

püüdlus inimesi – või selle magistritöö kontekstis kirjanduslikke tegelasi – kategoriseerida võib tõesti jääda sisuliselt pealiskaudseks, siis tagab konkreetsem mõistestik samas siiski keele, mille abil välja joonistada erinevaid kirjanduslikke strateegiaid ning eristada karakteritele omaseid maskuliinsuseid. Lisaks saab väita, et kirjanduslik analüüs võimaldab sellele kitsaskohale läheneda teistsugusel tasandil: kui empiirilises tegelikkuses jäävad maskuliinsuste piirid paratamatult häguseks, siis kirjandustekstis saab uurida, kuidas konkreetne tekst maskuliinsuse mudeleid loob, eristab ja omavahel suhestab. Todd Reeser (2015: 12) rõhutab, et kirjandus loob oma representatsiooni maskuliinsusest ning võib esile tuua aspekte, mis igapäevaelus või teistes kultuurilistes vormides nii selgelt ei avaldu. Seega ei kõrvalda kirjanduse uurimine tüpologiseerimisega seotud probleeme, kuid võimaldab käsitleda neid tekstuaalselt piiritletud kontekstis. Teiseks rõhutatakse hooliva maskuliinsuse puhul, et hoolitsemise mõistesse tasub suhtuda ettevaatlikult, kuna võib kätkeada ka käitumisviise, mis mehi hoopis võimendavad, näiteks hoole väljendamine üksnes homosotsiaalsetes keskkondades (Wojnicka & de Boise 2025: 347). Siin väljendub ka üks seos Connelli raamistikuga, nimelt ei pruugi hoolitsemine iseloomustada hegemoonilisele maskuliinsusele vastandumist, vaid saada üheks osaks hübriidest, kuid siiski domineerivast maskuliinsuse mudelist (samas: 351–352). Näiteks võib mees olla küll pereelus aktiivne, kuid siiski võimutseda oma elukaaslase üle majanduslike vahendite kaudu. Sellisel juhul väljendab ta oma praktikate kaudu osaliselt küll hoolivust, kuid ühtaegu jätkub domineerimine ning seekaudu ka teise inimese rõhumine. Hooliva maskuliinsuse ja hübriidsete maskuliinsuste küsimus osutab omakorda laiemale probleemile: kas hegemooniline maskuliinsus on endiselt keskne raamistik või tuleks maskuliinsuste muutumist mõtestada pigem mitmete kõrvuti eksisteerivate mudelite kaudu? Käesoleva töö eesmärk pole sellele küsimusele ühest vastust anda, kuivõrd ka kriitilistes maskuliinsusuuringutes pole selles osas lõpliku järelduseni jõutud. Analüüsiosa siht on pigem uurida, kas Ashilevi teostes peegeldub maskuliinsuste puhul sarnane vastandus või mitmesus ning milline mudel asetub nende konkreetsete tekstide raames eelistatud positsiooni.

Kaasava maskuliinsuse mõiste pärineb Eric Andersonilt (2009), kes keskendub oma töös spordialastele ja hariduslikele keskkondadele, uurides näiteks spordivõistkondi, kisakoore, meeskorporatsioone ja koole. Kui positiivne maskuliinsus ei sea Connelli mõistestikku kahtluse alla, vaid visioneerib uusi viise, kuidas

maskuliinsust ühiskonnas mõtestada, siis Andersoni teooria eesmärk on näidata, et kontseptsioon hegemooniast ei suuda maskuliinsusi piisava täpsusega iseloomustada ning vajab täiendamist. Kaasava maskuliinsuse põhiomaduseks on teisestamise väiksem osakaal või mõju: meestevahelistes ehk homosotsiaalsetes suhetes väärtustatakse ning väljendatakse lähedust, homofobset keelt ei kasutata või ei tehta seda homoseksuaalsete inimeste demoniseerimise eesmärgil (Anderson 2009: 8). Seega on lähenemise keskmes küsimus homoseksuaalsusest ja homofobiast, Anderson ise (samas: 7) eelistab terminit *homohüsteeria*, viitamaks kultuurilisele ajavaimule, mis homoseksuaalsust põlgab ja kväärinimesi oma käitumist kontrollima paneb. Küsimus homoseksuaalsusest on määrava tähtsusega ka teiste autorite käsitlustes, näiteks rõhutab seda Michael Kimmel (1994), kelle definitsiooni maskuliinsusest kui homofobiast olen käsitlenud peatükis 1.1., ning ka John Ibson (2002), kes kirjeldab, kuidas suhtumine homoseksuaalsusesse normeerib olulisel määral kõigi meeste igapäevaseid käitumispraktikaid. Kui Kimmeli ja Ibsoni mõttekäigud on kergesti kohaldatavad Connelli teooriaga hegemoonilisest maskuliinsusest, siis üritab Anderson astuda sammu kaugemale.

Esmalt kirjeldab ta ühiskonnas toimuvat muutust: kui 1990. aastaid ehk Kimmeli ja Connelli teooriate tekkeaga ilmestas kõrge homohüsteeria tase, siis on see 21. sajandil langenud ja aidanud tekkida kaasaval maskuliinsusel (Anderson 2009: 8). Kuivõrd just homofobia on keskne hüpermaskuliinsuse kujunemise jaoks (samas: 7), siis homohüsteeria vähenemise mõjul on Andersoni järgi justkui kadunud ka Connelli kirjeldatud hegemoonia. Selle asemel on kujunenud kaks võrdset maskuliinsuse mudelit, millest kumbki ei ürita teist allutada, mistõttu kasutab Anderson hegemoonilise maskuliinsuse asemel terminit „üldtunnustatud (*orthodox*) maskuliinsus” (samas: 8). Kuivõrd ka Connell (2020: 77) ise nendib, et hegemooniline maskuliinsus on aja ja kohaga seatud nähtus, siis väidab Anderson (2009: 99) oma empiirilise materjali põhjal, et vaadeldud ajas on hegemoonia katkenud ning järelkult kuhtunud ka sellele tuginev raamistik.

Kaasava maskuliinsuse mõistesse tasub suhtuda kriitiliselt. Esiteks on teravalt küsimustatud Andersoni metodoloogiat, kuna uurimused põhinevad väikestel valimitel, milles domineerivad peamiselt valged keskklassi mehed (Aavik 2024: 47, de Boise 2025: 323). Omakorda näib aga kaheldav, kas ajalisel võrdlemisi kitsal perioodil – uuringud jäävad eeskätt 2000. aastatesse (Anderson 2009: 9–12) – saavad olla piisavad,

et teooriat empiirikaga ümber lükata. Isegi kui vastab tõe, et homohüsteeria vähenemisega kaasneb kaasava maskuliinsuse esiletõus, mis võiks hegemooniale punkti panna, siis pälvib kaasav maskuliinsus oma elujõu ainult vastavatel perioodidel. Sarnases vaimus on Sam de Boise (2015: 328–329) kahelnud, kas on võimalik kirjeldada madalat ja kõrget homohüsteeria taset: kuigi seadusandlus või ühiskondlikud hoiakud võivad muutuda homoseksuaale toetavamaks, siis tajutakse homofobiat lõppeks subjektiivselt. Seetõttu võib ajaloo perioode võrreldes küll tuua välja hetki, mil homofobia-homohüsteeria tase on olnud nii-öelda kõrgem, kuid üksikisiku vaates ei pruugi seesugused eristused tähenduslikud olla. Teiseks näib, et Anderson käib hegemoonilise maskuliinsuse mõistestikuga kohati ümber liiga vabalt, käsitades seda kui üht selgepiirilist soolise eneseväljenduse viisi, samas kui Connelli eesmärk on selliseid piiritlusi vältida (de Boise 2015: 323). Samuti ei arvesta Anderson võimalusega, et teatav meestevahelise läheduse aktsepteerimine võib olla näide hübriidsest maskuliinsusest: olukorrast, kus hegemooniline maskuliinsus võtab üle varem marginaliseeritud käitumismustreid, et oma võimupositsiooni säilitada (samal: 324–325). Viimaks näib Anderson keskenduvat üksnes hegemoonilise ja allutatud maskuliinsuse vastandusele, kuigi käitumismustrid, millele ta ise viitab, võiksid tabavalt kirjeldada kaassüüdlaslikku maskuliinsuse mudelit. Sellised mehed küll ei käitu täielikult hegemoonilistele ootustele vastavalt, kuid naudivad sellest hoolimata varasemalt kirjeldatud patriarhaalseid dividende (samal: 325–326). Eriti oluliseks muutub see kriitikanool näidete valguses, kus uurimustes osalenud mehed kasutavad homofobset keelt, kuid ei tee seda kellegi allutamise eesmärgil, millele autor kaasava maskuliinsuse mõistet tutvustades viitab (Anderson 2009: 8).

Positiivse, hooliva ja kaasava maskuliinsuse mõisted ei tähista käesolevas töös jäiku kategooriaid, vaid analüütilisi vaatenurki, mille abil eristada hegemoonilisest mudelist hälbimise eri viise: normide ümbermõtestamist, hoolivusele ja relatsioonilisusele rajatud maskuliinsust ning homofobsete piirangute nõrgenemist. Alapeatükk ei kummuta Connelli hegemoonilise mõistestiku teooriat, kuid annab konkreetsemad tööriistad, et analüüsida maskuliinsusi ja nendevahelisi võimusuhteid.

2. MASKULIINSUSE KUJUTAMINE JIM ASHILEVI TEOSTES

Analüüsisosas lähtun teoreetilises osas loodud mõistestikust, käsitledes Ashilevi teoseid maskuliinsusuuringute raamistikus. Esmalt vaatlen seega viise, kas ja kuidas Ashilevi oma proosa- ja draamaloomingus ühiskondlikele konstruktsioonidele tähelepanu pöörab ning nende teket kirjeldab. Seejärel toon välja erinevad maskuliinsuse mudelid ning nendevahelised võimusuhted, käsitledes Ashilevi teoseid iseseisva omailmana. Eesmärk pole mitte võrrelda Ashilevi loodud tüüpe reaalse elu või tänapäevaga, vaid piiritleda teostes kujutatud maskuliinsused. Viimaks käsitlen viise, kuidas maskuliinsus teostes kirjeldatud kehadele mõju avaldab.

2.1. Sotsiaalsed konstruktsioonid

Esmalt tuleks Ashilevi loomingu puhul välja selgitada, kas maskuliinsus väärib ülepea tähelepanu. Väidan, et autori teosed suunavad lugejat läbivalt märkama, et ühiskondlikud normid on konstrueeritud, mitte isetekkelised või olemuslikud. Seeläbi rõhutatakse muuhulgas ka maskuliinsuse hägusust või voolavust, võimalust seda ehk ümber sõnastada või vajadust sellele alluda. Üheks Ashilevi proosa- ja draamaloomingu ühiseks nimetajaks on teatavate kriiside või muutuste kujutamine, kusjuures need võivad aset leida nii isiklikul kui ka ühiskondlikul tasandil. Just seesugustele murdehetkedele pööratakse sageli tähelepanu ka maskuliinsusuuringutes: Todd Reeser (2015: 20) on väitnud, et üheks meesuurimuse keskseks teljeks on keskenduda perioodidele, mida ilmestavad laiapõhjalised reformid või nii-öelda ohud, mistõttu maskuliinsusideaalid kahtluse alla satuvad ning uue kuju saada võivad. Kuivõrd maskuliinsused on ajas muutuvad, loovad just kriisiperioodid viljaka pinnase ka mehelikkusega seotud mudelite analüüsimiseks. Kuigi seesugune vaade on leidnud ka kriitikat, kuivõrd sotsiaalne areng ja sellest tingitud muutused on pidevad (samas), ei välista see arusaama, et maskuliinsus – nagu ka kõik teised sotsiaalsed konstruktsioonid – on püsivas dialoogis seda ümbritseva aegruumiga. Milline on siis Ashilevi teoste olustik ning kas ja kuidas kujutatakse teostes sotsiaalsete konstruktsioonide teket?

Romaan „Ma olen elus olemise tunne” maalib pildi Y-põlvkonna elust nullindate keskpaigas, mida iseloomustavad näiteks globaliseerumine ning kiired edasimineked. Teoses põimuvad ühtaegu ühiskondlik ja isiklik plaan, kuigi esiplaanile näib tõstatuvat neist viimane. Läbivaks jooneks näib olevat teatav sihitusetunne, mis haakub omakorda näiteks täiskasvanuikka jõudmise ja vaimse tervise teemadega. Romaani peategelane Vaiko elab veel vanematekodus, kuid on äsja soetanud oma elupaiga ning alustamas iseseisvat elu. Protsess pole aga kaugeltki lihtne, sest nõuab näiteks enda sidumist aastatepikkuse laenuga – Vaikogi arvutab välja, kui vana ta selle tagasi maksmise hetkeks on (Ashilevi 2011: 15). Nõnda on peategelane silmitsi võrdlemisi ahistava ühiskondliku süsteemiga, mis taandab inimese individuaalsuse numbrilisteks näitajateks. Sellises olukorras on individuaalsus haihtumas ning asendumas ühiskondlike institutsioonide kehtestatud kohustuste ja normidega. Sarnased tundmused väljenduvad mõtisklustes laste saamise üle, mispuhul püstitab Vaiko hüpoteesi, et tulevikus võib inimestel olla võimalik oma järeltulija omadusi valida või sarnaselt rollimängudele kujundada (samal: 68, 70). Seeläbi kirjeldatakse olukorda, kus sotsiaalsete ootuste mõju võib jõuda ka kõige privaatsematesse ja samal ajal juhuslikematesse sfääridesse, seades üksikisiku omanäolisuse veel enam kahtluse alla.

Isegi kõnekamalt ilmestab küsimust ehk aga peategelase sõber Niko, kes heitleb teose vältel vaimse tervise probleemidega, mille tuum näib peituvat just suutmatuses end ühiskondlike normidega haakida. Tegelasuku seostub tabavalt Butleri ideedega performatiivsusest, kuivõrd Niko töötab modellina ning peab seetõttu omaks võtma erinevaid rolle: sageli kujundab keegi teine tema välimust või käitumist. Samas üritab tegelane teose vältel paremini aru saada enda identiteedist, näiteks seksuaalsusest, kuigi näib, et ei suuda seda lõpuni isegi mõista. Enesemääratlusega seotud küsimused võtab kokku katkend Niko päevikust, milles kirjeldab kaht võimalust inimest defineerida: “Üks võimalus on määratleda inimest ta tegevuse kaudu. Teine võimalus on lasta keskkonnal, kõigil ümbritseval selgitada, ilmestada ja avada vaadeldava inimese olemust [---]“ (Ashilevi 2011: 179). Seeläbi tõuseb taas keskele kohale inimese ja sotsiaalsete konstruktsioonide, sealhulgas maskuliinsuse vastasseis. Indiviid ei pruugi mõttekäigu kohaselt olla mitte ise see, kes endale tähenduse annab, vaid tema määratlemisel on suur roll süsteemil, milles ta asub. Seega võib väita, et kuigi teose keskpunkt pole ilmtingimata sotsiaalse loomuga probleemistik, moodustab just arusaam indiviidi konstrueeritusest tagapõhja isiklikele muredele.

Otsesemalt avaldub teema Ashilevi teises romaanis „Kehade mets”. Ühest küljest kujutab ka „Kehade mets” murdelist ajaperioodi: peategelane on sündinud 20. sajandi „neljanda veerandi lõpul” (Ashilevi 2015: 5), koolipõlves paigutuvad esiplaanile klassivahed, mis on seotud alles areneva kapitalistliku süsteemiga, ning mainitakse näiteks Eesti astumist Euroopa Liitu (samas: 49, 51). Seega positsioneerub teose tegevustik oluliste ümberkorralduste ajastusse, mida iseloomustab seni kehtinud väärtuste teisenemine või uute ideaalide kehtestumine. Ühiskond, mis romaani „Ma olen elus olemise tunne” ajaks on kanda kinnitanud, on „Kehade metsas” alles loomisjärgus. Teiseks võib teost pidada arenguromaaniks, kuivõrd vaatluse all on ühe tegelane jõudmine poisipõlvest täiskasvanuikka: mängud majaesisel platsil asenduvad koolipingi nühkimise ning seejärel ülikoolis käimisega. Muidugi saadab protsessi ühest küljest iseseisvumine, samas kokku puutumine ühiskondlikku elu kujundavate normidega ning püüdlus nende keskel oma identiteeti luua. Isiklik ja sotsiaalne plaan asetuvad seeläbi üksteisega kohakuti: mõlemad ajavad alla uusi juuri, mille algimpulsiks on küll vabadus, kuid mõjutajaks ja lõpptulemuseks siiski kindlad normid.

Ent konstrueeritus ei peegeldu ainult tõsiasjas, et tegelase enda arengu taustal kujunevad tema jaoks välja ka sotsiaalsed tõekspidamised – Ashilevi rõhutab küsimust juba teose esimestest lehekülgedest peale. Esimese kõrvaltegelasena siseneb peamise karakteri ellu naabripoiss Jonte, kellega koos hakatakse ehitama lumelinna: üles seatakse kujuteldav pood, kelkudega liigeldavad tänavad ning kaitstakse end merekoletise – lumemao – eest, kes asumit ohustab (Ashilevi 2015: 8). Seeläbi luuakse mikromudel ühiskonnast, kuivõrd mängus peegeldatakse igapäevaseid reaalelulisi toiminguid. Puudu ei jää aga ka sotsiaalne mõõde, kuivõrd mängu siseneb peagi ka printsess Laura, kes nõuab endale abikaasat, kusjuures neiu käe pälvib noormees, kes lumemao alistab (samas: 9). Mängu sisenevad seekaudu kultuurilised ootused: ühtaegu abielu kui norm, teistpidi sõnastatakse aga sobiva mehe omadused, millele Jonte ja peategelane vastata proovivad. Lumelinna haihtuva loomuse – talve lõppedes sulab see muidugi ära – tõttu võiks olukorda tõlgendada võrdlemisi ebatähtsana: tekkinud süsteem on ehk hetkeline ning võib samuti kiiresti kaduda. Ometi näib teose edasist käiku silmas pidades täpsem olevat hoopis teistsugune lähenemine, mille järgi võiks lumelinna sulamises pigem näha mängumaaailma lõppu, misjärel peab peategelane samasuguste konstruktsioonidega, näiteks normidega meeste ja naiste vaheliste suhete või maskuliinsuse kohta, rinda pistma juba päriselus. Maskuliinsuse uurimise

vaatenurgast on välja toodud stseen seega märgiline, kuna kujutab tabavalt viisi, kuidas ühiskondlikud konstruktsioonid tekivad või kuidas neid taas luuakse. Isegi kui algselt on tegemist mänguga, kinnistub sellegi kaudu laiem ühiskondlik konstruktsioon. Sarnase kaaluga viiteid leiab teosest veel, näiteks on peategelase kooliaegset käitumist kirjeldatud järgmiselt:

Ma rääkisin nagu Hugo. Ma kõndisin nagu Hugo. Kui me koolist välja lipsasime, hoidsin samamoodi kaela õlgade vahel ja vaatasin närviliselt ringi, kartes õpetajaid ja mente. Ma ropondasin nagu tema, süilitasin nagu tema. Ma naersin tema naljade peale ja kui mina tegin nalja, jälgisin tähelepanelikult tema naeru, et iga viimnegi maneer selgeks õppida ja üle võtta. (Ashilevi 2015: 57)

Välja toodud näites ilmneb kaks tähelepanuväärset aspekti. Ühtpidi kirjeldab see kellelegi teisele viitamist kui maskuliinsusega seotud normide ja käitumismustrite tekke- ja taastootmise mehhanismi. Maskuliinsus – või maskuliinne minapilt – sünnib teose raames kellegi jäljendamise kaudu. Teisalt osutab tekstikatkend tõsiasjale, et sotsiaalsed konstruktsioonid ei väljendu ainult abstraktsetes ootustes, vaid ka konkreetsetes kehalistes tegevustes. Seeläbi väljendub romaani seos nentimusega, et maskuliinsus on ühiskondlikult konstrueeritud kuvand, mitte olemuslik või kaasasündinud fenomen. Samuti rõhutatakse katkendis homosotsiaalseid keskkondi kui maskuliinsuse kujunemise peamist kasvulava, mis haakub teooriaosas kirjeldatuga.

Sarnaselt asetub sotsiaalse konstrueerituse tema fookusesse Ashilevi näidendis „Nagu poisid vihma käes”, mille sündmustik leiab aset Nartssissimo-nimelises haiglas – täpsemalt, Nartsissimo alternatiivneurospühholoogiahaiglas mehistumiskustega meestele. Seega on kogu näidendi keskmes arstide püüdlused ravida terveks kolm näidendi peategelast – Teivi, Jan ja Villem –, kes pole suutnud iseseisvalt omandada korrektset maskuliinsuse vormi. Kuigi täpsemalt analüüsin näidendis esinevaid maskuliinsuse mudeleid ning nende suhteid teoses kehtestuvate domineerivate maskuliinsustega järgmises alapeatükis, siis tasub ära nentida, et seeläbi pöörab Ashilevi taas tähelepanu mehelikkuse konstrueeritud loomusele. Nimelt saab raviprotsesside käigus selge vaste testimine, mida on kirjeldatud 1.1. peatükis. Näidendi kolme tegelast ning ka teisi patsiente allutatakse eksperimentidele, mille eesmärk on kontrollida, kas tegelased on oma mehistumiskused ületanud. Seeläbi kujutab autor viisi, kuidas maskuliinsusega seotud norme ühiskonnas säilitatakse. Lisaks pööratakse teoses erilist tähelepanu probleemidele või ohukohtadele, millega normatiivne

maskuliinsus silmitsi seisab: näidendi keskmes on nii-öelda Teised, kellele vastandudes kivistuvad ühiskonnas levivad ootused ja normid. Laiemalt saaks seda suundumust tõlgendada aga ka osundusena erinevatele nii-öelda kriisidele, millega hegemooniline maskuliinsus silmitsi seisab: kui mõned mehed hegemooniat enam ei jõusta, väheneb selle kultuuriline olulisus. Viimaks viitab maskuliinsuse konstrueeritusele teose lähtekoht. Kuivõrd haigla eesmärk on mehistemiskused kõrvaldada, ei saa mehelikkus olla midagi kaasasündinut, vaid ära õpitav, omandatav. Järelikult asetub näidend „Nagu poisid vihma käes” samuti eelkirjeldatud diskursusesse, tuues esile ühiskondliku konstruktsiooni säilitamiseks vajalikud toimetehhanismid ning haakudes arusaamaga, et kriisid kui murranguperioodid on maskuliinsuse uurimisel tihti märkimisväärse tähtsusega.

Muster kordub Ashilevi näidendis „Portselansuits”. Teose dominant on kahe inimese vaheline suhtedraama, mida iseloomustab pingeline taust – nimelt on meestegelane Ike üritanud minevikus oma armsamat Kiokot mürgitada. Näidendi arenedes liitub tegelaskonnaga aga Kassini, kes on justkui Ike pahupool või äraspidine peegeldus. Pärast Kassini esmakordset esinemist näidendis, kirjeldab Ike enda olukorda järgmiselt: “Kui ma olin noor poiss, kõndis koletis minu magamistoa kapist välja ja ta kõnnib siiani maailmas ringi. Mida see koletis teeb, on see, et ta hävitab kõik, keda ma armastan, paneb nad haihtuma. Ma arvan, et kui mind ei oleks, poleks teda ka (Ashilevi 2007: 29).” Nõnda projitseerib Ike oma vägivaldsuse justkui Kassinile, samas on kaks tegelast olemuslikult seotud, millele osutab tekstinäite viimane lause. Maskuliinne identiteet ei väljendu näidendis mitte niivõrd ühiskondliku, vaid hoopis isikliku küsimusena, kuid konstrueerimise olulisus seetõttu ei vähene. Teose keskmes on hoopis Ike püüdlus Kassinist kas lahti saada või, vastupidi, ta omaks võtta, ilma et haihtuks Ike enda minapilt. Sedasi kasutab Ashilevi taas kujutist Teisest, kellega kõrvutades peategelane oma maskuliinset enesekuvandit loob.

Seega on Ashilevi proosa- ja draamaloomingus olulisel kohal ühiskonna mõju üksikisikule, sealjuures tõstab autor esile tõsiasja, et ühiskondlikud normid või ootused on konstrueeritud, mitte olemuslikud. Töö alguses kirjeldatud mõistestik aitab sõnastada, milliseid maskuliinsusele omaseid toime- või tekkemehhanisme Ashilevi rakendab, ning kuigi iga teos läheneb temaatikale oma iseärasustega, joonistuvad tekstivalimi põhjal välja selged loominguilised lähtekohad. Ühest küljest kujutab Ashilevi muutlikku olustikku, mille keskel normid välja kujunevad või tegelaste jaoks

liigselt häguseks jäävad, pakkumata seetõttu kindlat jalgealust. Teisalt rõhutab Ashilevi teisesust, mida võib näha normi vastaspoole ja tõukejõuna.

2.2. Maskuliinsuse mudelid

Algav alapeatükk keskendub sellele, milliseid maskuliinsuse mudeleid Ashilevi oma teostes näitab. Alapeatükk jaguneb kaheks: esmalt vaatlen, mis iseloomustab Ashilevi loomingus hegemoonilist maskuliinsust, tuginedes tegelastele, kelle kaudu domineerivad väärtused ja käitumisnormid avalduvad. Rõhutan, et analüüsisosias ei ole minu põhieesmärk otsida täielikku vastavust reaalses ühiskonnas eksisteerivate praktikatega, mida saab hegemoonilise maskuliinsusega siduda. Nagu ütleb Raewyn Connell (2020: 76), siis ei ole hegemoonilise maskuliinsuse näol tegemist fikseeritud tüübiga, mis alati ja kõikjal samamoodi avaldub: pigem kirjeldab mõiste eelistatud positsiooni sooliste võimuhete võrgustikus, kusjuures see positsioon on olemuslikult vaidlustatav. Nõnda uuribki alapeatükk 2.2.1. seda, millised maskuliinsused seda positsiooni Ashilevi teostes hõivavad, tuginedes peamiselt teostele „Kehade mets” ja „Nagu poisid vihma käes”; alapeatüki 2.2.2. eesmärk on uurida, millised maskuliinsused domineerivat mudelit kahtluse alla seavad, murendavad või ehk isegi asendama asuvad.

2.2.1. Hegemooniline maskuliinsus

Ashilevi loomingus tugineb hegemooniline maskuliinsus kolmele kesksele teljele: võim ja jõud, heteronormatiivne (hüper)seksuaalsus ja hea majanduslik seis. Nõnda peegeldavad Ashilevi kirjandustekstid tunnuseid, mida kodumaised soouurijadki täheldanud on ning mida 1.2. alapeatükis lühidalt tutvustasin. Kuigi ühisosa reaalsete ühiskondlike normidega on Ashilevi teostes olemas, lähenen selles alapeatükis hegemoonilisele maskuliinsusele tekstipõhiselt, püüdes täpsemalt selgitada eelmainitud põhijoonte avaldumist nelja magistritöö valimisse kuuluva kirjandusteose põhjal. Hegemooniline maskuliinsus avaldub kõige selgemalt näidendis „Nagu poisid vihma käes”, mille sündmuspaik – haigla mehismisraskustega meestele – osutab selgelt arusaamale nii-öelda õige maskuliinsuse olemasolust, ning romaanis „Kehade mets”,

mille fookuses on peategelase arengulugu, mida omakorda saadavad läbiva joonena kokkupuuted maskuliinsust puudutavate ootustega.

Võimu ja jõu tasandit lahti harutades on paslik esmalt täpsemalt avada eelmainitud näidendi olustikku: tegevus leiab aset Nartsissimo-nimelises alternatiivpsühholoogiahaiglas mehistumisraskustega meestele, mille asutaja ja juht on mees nimega Brutus. Peatuda tasub juba nimedega seotud sümbolisel kihistusel, mis näib haakuvat sõnaga *brutaalne*, kätkedes seeläbi juba viiteid teatavale jõhkruusele või toorusele. Tekst konkretiseerib tekkinud tundmust: juba esimeses stseenis ähvardatakse üht tegelast – Kärna –, et kui ta ei suuda talle antud matemaatilist tehet lahendada, ässitatakse Brutus talle kallale (Ashilevi 2007: 10); näidendi käigus murrab Brutus hiljem Kärna mõlemad käeluud (samas: 70, 82) ja sihhib näidendi lõpus peategelasi kuldse revolvriga (samas: 96). Sealjuures on Kärn haiglas just oma äärmise vägivallahirmu tõttu, mis on muutnud ta alistuvaks ja takistab teda enda eest seismast – sagedaste kakluste tõttu ongi ta pälvinud enda hüüdnime. Tähelepanuväärne on ka haigla enda nimi, mis seostub vanakreeka müüdiga Narkissosest ning seeläbi nii tuntud lille kui ka nartsissismi ehk eneseimetlusega. Et hegemoonilise maskuliinsuse positsioon maskuliinsustevahelisel võimuväljal ei kahaneks, on ju ainsaks lahenduseks imetus ja austus iseenda poole suunata – alternatiivide soosimine tooks kaasa hegemoonia murenemise. Omakorda tuleneb sellest justkui haigla tööprintsip: Brutus üritab allutada teisi tema loodud kuvandile mehelikkusest, kujundada patsiente enese järgi või enda vaadetest lähtuvalt. Paigutades näidendi tegevustiku haiglasse, toonitab Ashilevi seekaudu hegemoonilise maskuliinsuse püüdlust tõrjuda ja ehk lausa välja juurida sobimatuid käitumisviise. Näidendi süžee keskmes on ebasobiva korrigeerimine ning seeläbi maskuliinsuste ühtlustamine, kusjuures konflikti osapooled on olemuslikult ebavõrdsed, sest patsiendil pole võimalust arsti otsustes kahelda, vaid peab järgima talle antud korraldusi. Seeläbi haakub näidend Foucault' (1995) käsitlusega distsiplinaarsetest institutsioonidest, mille eesmärk on normist hälbivaid kehasid kehtivatele normidele allutada. Sellise protsessi tulemusena kujunevad subjektid, keda vormitakse, defineeritakse ja reprodutseeritakse normatiivsete struktuuride kehtestatud nõuetele vastavalt (Butler 2006: 3). Tõnu Viik (2009: 759) on ka osutanud, et Foucault' teooria üheks sõlmpunktiks on küsimus sellest, kuidas arsti võimupositsioon ülepea kujunenud on ning millele tema autoriteet tugineb. „Nagu poisid vihma käes” annaks sellele küsimusele selge vastuse: Nartsissimo töötajaid legitimeerib hegemooniline

maskuliinsus ise, mille raamidesse patsiente mahutada püütakse. Jõustruktuur ühe ja teise maskuliinsuse vahel on seeläbi näidendis juba alguses tegevuspaiga kaudu eksplitseeritud, kuid omakorda rõhutab seda juba varem kirjeldatud vägivaldsus, millega vastuhakku maha surutakse.

Võimu temaatika kajastub ka romaanis „Kehade mets”, kuigi selle avaldumisaegad on võrreldes näidendiga argisemad, näiteks kortermajaesine mänguplats või kool. Seegi tasand haakub foucault’liku käsitlusega võimust, kuivõrd tema sõnul avaldub võim mitte üksnes poliitilisel-institutsionaalsel tasandil, vaid ka laiemas suhete võrgustikus ja igapäevastes käitumispraktikates (Foucault 1992: 37, Viik 2009: 771–772). Allutamist kujutatakse juba teose esimestel lehekülgedel, kus konstrueeritakse eelmises alapeatükis kirjeldatud mikromudel ühiskonnast, mille raames sõnastatakse ka esimesed ootused mehelikkusele. Oma jõu näitamises ehk Lumemao alistamises jääb romaani peategelane kaotajaks – julgustükiga saab enne hakkama hoopis tema naaber Jonte, kes Lauraga laulatatakse (Ashilevi 2015: 10). Kuigi seegi ilmestab jõudu ja selle näitamist omadusena, mida tõstetakse esile ja teoses kujutatud olukorras väärtustatakse, on veelgi kõnekam abiellumisele järgnev muudatus lastevahelises dünaamikas. Nimelt saab peategelasest Jonte ja Laura ori – sündmuse kaalu rõhutab tõsiasi, et hetk hiljem lööb Jonte peategelast jalaga näkku (samas: 11). Nõnda kehtestub ilmekalt tunnus, mida Kimmel peab hegemoonilise maskuliinsuse puhul põhiliseks, kuna piisav pole mitte ainult võim, vaid ka ligipääsu piiramine – kõik ei saa olla võimul. Kuigi jõupositsioonide sätestamisel oli määrava tähtsusega Laura ise, maksavad need talle kiiresti kätte, kui Jonte käsklustele alluv peategelane kallab tüdrukule kaela ämbri, millesse kaks poissi äsja urineerinud on (samas: 15–16). Teoses tuleb nähtavale, kuidas hegemoonilist maskuliinsust iseloomustab võim teiste üle ning ka füüsilise jõu kasutamine, et seda võimu säilitada või põlistada.

Hegemoonilise maskuliinsuse kujutamine Ashilevi teostes ei piirdu pelgalt jõu ja vägivalda esiletoomisega, vaid rõhutab ka nende toimimise tingimusi. Nii näidendis „Nagu poisid vihma käes” kui ka romaanis „Kehade mets” ei kehtestu võim üksnes füüsilise üleoleku kaudu, vaid muutub legitiimseks osaks sotsiaalsest korrast, mida tegelased – vähemalt esialgu – ei vaidlusta või vaidlustada ei saa. Võimupositsioon ei tähenda seega üksnes domineerimist, vaid ka õigust määratleda, kuidas teised käituma peaksid. Selline olukord kinnitab hegemoonilise maskuliinsuse keskset tunnus: mitte kõik mehed ei pääse võimule, kuid need, kes seda teevad, saavad määrata normid, mille

suhtes teisi hinnatakse. Seeläbi ei ole maskuliinsus pelgalt individuaalne omadus, vaid sotsiaalne positsioon, mille kehtivus sõltub nii jõustamisest kui ka selle vaikivast aktsepteerimisest.

Kui eelnevalt seostasin võimu eeskätt füüsilise jõuga, siis võib see tuleneda ka hoopis majanduslikust seisust – jõukusest. See hegemoonilise maskuliinsuse teine telg avaldub kõige selgemalt romaanis „Kehade mets”, kus peategelase koolielu keskmes on Hugo Boss. Taas kannab nimi siinpuhul kujundlikku tähendust, mida teoses ka esile tõstetakse: kuivõrd Hugol olid rikkad vanemad, nõudis ta klassikaaslastelt, et teda Hugo Bossiks kutsutaks (Ashilevi 2015: 32). Juba seeläbi väljendub tõsiasi, et jõukus võib samuti tagada võimu teiste inimeste käitumist mõjutada. Kui füüsilise vägivalla puhul on selge, et kontroll tuleneb teiste hirmust viga saada, siis majandusliku jõukuse puhul eeldab võimupositsioon, et rahalist toimetulekut hinnatakse kogukonnas – vastasel juhul ei tuleneks sellest ühtegi eelist. „Kehade mets” peegeldab tabavalt ihaldust asjade, raha ja sellega kaasneva staatuse vastu. Näiteks kirjeldab peategelane Hugo sünnipäeval valitsevat õhustikku järgnevalt:

Tordid olid imemaitsvad. Jäätisetordid. Hugo Bossi ema võttis neid suurest metalluksega külmikust välja, karp karbi järel. Hugo Bossi vanaisa lõikas neid lahti ja pani väikestele taldrikutele. Ma ei hoolinud sellest, et Bossi vanaisa lõikamisega vaheldumisi oma näppe jäätisest puhtaks limpsis. See oli rikka inimese sülg rikastel sõrmedel. Oleksin ta näpud ise puhtaks lakkunud, kui ta oleks palunud. (Samas: 46)

Just seetõttu on eriti selge, et Ashilevi loomingus saadab hegemoonilist maskuliinsusmudelit küsimus majanduslikust klassist – teised kadestavad seda ja paigutavad kõige rikkama poisi seega oma kogukonna kõrgeimale astmele. Kui Hugo saab sünnipäevaks mängukonsooli, ei pea tema isegi otsima viise, kuidas olukorda ära kasutada: külalised ise pakuvad välja viise, kuidas Hugole tasuda, olgu selleks koduste ülesannete ära tegemine või õpetajate peade otsast lõikamine (samas: 48). Ihaldus rikkuse järele põhistab Hugo domineerivat positsiooni, isegi kui poiss ise seda peale ei suru. Kõnekad on ka viited Hugo perekonnale, kuivõrd nendest peegeldub vastandus peategelase enda vanematega: peategelane ihaldab Hugo vanaisa rikka inimese sülge, kadestab „uuseurooplaste kombel arengu ja uute avastuste nimel” (samas: 51) elamist. Kui Hugo Bossi liftifirmas töötav isa esindab peategelase jaoks majanduslikku progressi ning uusi võimalusi, siis tema enda isa töö seisnevat „lihtsas ja nüris patareide vahetamises” (samas: 49). Selle mõjul üha süveneb varakuse sümboolne väärtus, samal

ajal tõuseb eakaaslaste tähtsus maskuliinsusmudelite kujunemisel suuremaks tegelase enda pereliikmete omast. Hegemoonilist maskuliinsust taastoodavad katkendi põhjal teised poisid Hugo ümber, kelle jaoks viimane esindab kadestamisväärset ideaali, millega sobitumise eesmärgil nad ise oma käitumist muutma hakkavad. Sarnane joon väljendub näidendis „Nagu poisid vihma käes”, kui Arter kiitleb oma majanduslikust seisust ja sellega kaasnevast kogukondlikust staatusest rääkides (Ashilevi 2007: 28) – tegelase ülejäänud sõnavõtte silmas pidades võib kahtlustada, et jutu näol on tegemist ilustatud versiooniga tõelisusest. Nõnda avaldub hegemoonilise maskuliinsuse oluline tunnus: võim ei põhine üksnes individuaalsel üleolekul, vaid ka kollektiivsel kokkuleppel selle väärtuslikkuses ning konkreetsetele tunnustele omistatud eelisseisundis.

Samas ei saa alahinnata viise, kuidas jõukust on võimalik füüsilise jõuga sarnastel viisidel ära kasutada. Näiteks algatab Hugo koolis peetud lumesõja käigus võistluse: poiss, kes esimesena Karolinile, nende klassikaaslastele, lumepalli püksi paneb, saab samuti kutse juba kirjeldatud sünnipäevapeole (Ashilevi 2015: 42) – just nii peategelane oma koha välja teenibki. Sedasi kasutab Hugo ära oma jõukusest tulenevat positsiooni, et inimesi enda ümber mõjutada, kutsudes samal ajal esile hegemoonilise maskuliinsuse esimesele teljele ehk võimule ja füüsilisele jõule vastavat käitumist. Sarnaselt püstitab Hugo oma sünnipäeval kihlveo: tema kaotuse korral pidavat Hugo isa kõigile poistele PlayStationi ostma, võidu puhul peab aga iga külaline täitma kolm Hugo soovi ega tohi mitte mingil juhul keelduda (Ashilevi 2015: 52). Võitjana väljub olukorrast Hugo, mistõttu algab koolis „uus sigaduste ajastu”: varastatakse tampoone ja ummistatakse nendega tualettpotte, paberlennukitele kleebitakse pornostaaride pilte ja pannakse siis lennukid põlema, kiusatakse tõrjutud klassikaaslast (samas: 55). Mainitud seik on märkimisväärne kahel põhjusel. Ühest küljest nähtub selle põhjal, et ka majanduslikku seisu saab kasutada teiste inimeste allutamiseks. Omamoodi kordub siin ju taas joon, mille Ashilevi on süžeesse põiminud juba alguses: poisid pole enam agentsed, vaid on osa vabadusest ära andnud kellelegi teisele, sealjuures on priiuse kaotamine seotud hegemoonilise maskuliinsuse toimetehhanismidega. Samas tõstan esile Hugo teo – poiss joob basseini põhjas tühjaks kaheliitri Coca-Cola pudeli (samas: 53) – usumatust, hämmastavust, mida tajuvad ka romaanis kujutatud poisid. Näiteks arutab peategelane sama olukorda veel gümnaasiumiski oma füüsikaõpetajaga ning nendib, et kohati on kujutlusvõime ehk teadmistest tähtsamgi (samas: 148). Seega

jääb täpselt toimunu nii koolipõlves kui ka hiljem ähmaseks ning juhtumit on võimalik tõlgendada mingisuguse saavutusena, mis ei pruugi reaalsuses isegi võimalik olla. Ometi mõjutas olukord kõigi poiste elu ning kivistas Hugo staatuse kogukonna liidri, kontrollijana. Järelikult võib olukorras peituda veel üks seos hegemoonilise maskuliinsusega: sarnasel kombel on ju seegi lõppeks saavutamatu ning enamik mehi võib selle tõsiasiaga nõustuda, kuid siiski utsitab ideaali sotsiaal-kultuuriline positsioon inimesi end sellega võrdlema või selle poole püüdlema. Klassi poisid surutakse seeläbi kaasosalis-maskuliinsuse rolli, kuivõrd nemad ise ei esinda täienisti hegemoonilise maskuliinsuse jooni, kuid kogevad Hugo kaudu hegemoonia kasusid ega püüa mudelit kuidagimoodi kummutada. Võim ei tulene alati reaalselt kontrollitavatest omadustest, vaid võib põhineda ka kollektiivsel usul ja kujutlusel – teisi poisse endale allutades võimendab Hugo oma positsiooni ihaldusväärset või eelistatust.

Viimase teljena võib välja tuua heteronormatiivse seksuaalsuse, mis samuti mõlemas teoses ilmekalt väljendub. Näidendis „Nagu poisid vihma käes” on kahe peategelase – Jani ehk Arteri ja Villemi – „mehistumisraskused” seotud just seksuaalsusega: Janil puuduvad seksuaalkogemused ning ta kannatab negatiivse enesekuvandi küüsis (Ashilevi 2007: 21, 32–35), Villem on homoseksuaal. Mõlema tegelase kaudu väljendub selgelt, et heteroseksuaalset eneseteostust võib pidada hegemoonilise maskuliinsuse tunnuseks, kuivõrd nii Jan kui ka Villem üritavad ideaalile vastamist etendada. Näiteks üritab Jan seksuaalsuhete puudumist arstide eest peita ja nilbete naljadega teemat teiste patsientide eest varjata (samas: 19, 13), viimasega läheb muuhulgas kaasa ka Villem, vastates Jani küsimustele sõnadega „Jah, sellist [naist] trukiks küll!” (samas). Lisaks näib Villem olevat haiglas vabatahtlikult: tal on tõsimeelne kavatsus oma identiteeti muuta, mistõttu on ta valmis jätkama raviga isegi pärast seda, kui arstid on soovitanud protseduurid peatada (Ashilevi 2007: 64). Kaks tegelast esindavad ühest küljest allutatud maskuliinsust – nende probleemidele on vaja otsida Nartsissimos lahendusi ning teha võimalikuks hegemoonilistele ootustele vastamine. Samas tõestab nende käitumine, et heteronormatiivsus ja aktiivne seksuaalelu on näidendis kujutatud kogukonnas niivõrd märkimisväärses eelisseisundis, et ka tegelased, kes ühel või teisel põhjusel normist hälbivad, on selle siiski sisemiselt omaks võtnud, andes samaaegselt hegemoonilisele mudelile jõudu juurde.

Romaanis „Kehade mets” väljendub seksuaalsuse teema kõige kujukamalt Jonte kaudu, kusjuures tõstatub romaanis esiplaanile just vastandus hüperseksuaalsuse ja

intimsema ning emotsionaalsema lähedustunde vahel. Kui peategelane otsib teist, siis Jonte hoopis kirjeldab, kuidas kaotas süütuse juba 12-aastaselt oma ema joogaõpetajale ning on põhikooli lõpuks olnud juba nelja naisega (Ashilevi 2015: 85) ning tuletab peategelasele meelde, et „kõvemad mehed panevad kotid ka sisse” (samas: 96). Teose üheks sõlmpunktiks joonistubki tõsiasi, et sarnased kogemused pole peategelase jaoks ihaldusväärsed ning ta üritab mõista, kuidas teise inimese vastu lähedust tunda – seksuaalne side eeldab tema jaoks teatavat emotsionaalset lähedust. Näiteks kirjeldab noormees Jonte järjekordseid vallutusi kuulates oma tundeid järgnevalt: “Kuidas sellise läheduseni jõutakse? Kuidas tekib kahe inimese vahel nii usaldav ja pingevaba õhkkond, et selline värk mõlemale lausa lõbus tundub?” (samas: 150) Tegelasel enda seksuaalseid kogemusi iseloomustab hoopis ebamugavus, teadmatus või isegi huvipuudus, mida poisi esimene tüdruksõber Doris ka välja toob. Neiu ütleb, et poiss ei teeks asju vaid sellepärast, kuna arvab, et need tüdrukule meeldivad, misjärel peategelane ise kergendust tunneb, et nad ei pea „vähemalt sel päeval enam teineteise nägusid tuimaks suudlema” (samas: 139). Kahtlust oma kehas, mis läheduseni jõuda ei suuda, ei põhjusta mitte üksnes Jonte ja tema edastatud seisukohad, vaid laiem raam, mis tõstab esile just seksi ja võimaldab seda konstantselt tarbida. Kui peategelane ise unistab sellest, kuidas hoiab oma armsamal käest kinni ja temaga kuukumas lebab (samas: 74), siis tajub ta samal ajal kohustust vastata ka hüperseksualiseeritud maailma ootustele. Seeläbi ei piirdu heteronormatiivne maskuliinsus üksnes seksuaalsete kogemustega puudumise või rohkusega, vaid avaldub ka ootustes, millele individid püüab vastata. „Kehade metsa” peategelase kogemus näitab, et norm ei toimi ainult otsese surve kaudu, vaid ka sisemise kohustusena suhestuda hüperseksualiseeritud kujutlusmaailmaga, isegi juhul, kui see ei haaku tema enda soovide ja kogemustega. Tajutavast normist erinemine põhjustab küll segadust ning pettumist, kuid tegelane ei suuda hegemoonilisest maskuliinsusest täielikult lahti öelda, sest on selle põhiväärtustest ja ilmingutest ümbritsetud.

Hegemooniline maskuliinsus ei avaldu Ashilevi teostes ühe tunnuse või tegevuse kaudu, vaid põhineb kolmele kesksele joonele: võim ja jõud, jõukus ning heteroseksuaalne enesekehtestus. Vastavus kirjeldatud telgedele määrab teostes tegelaste ligipääsu hegemoonilisele maskuliinsusele ning põhistab teiste maskuliinsusmudelite allutatud positsiooni. Kõigi kolme telje puhul ilmneb, et hegemoonilise maskuliinsuse alus on grupipõhine tunnustus. Tunnused ei iseloomusta üksnes tegelasi, kellel on

teostes kõige rohkem võimu – kusjuures analüüsi käigus ei kujune välja ühtegi tegelast, kes sobiks esindama kõiki kolme põhijoont –, vaid nende relevantsus tuleneb tõsiasjast, et teised mehed neid väärtustavad ja jäljendada üritavad. See viitab omakorda taas töigale, et hegemooniline maskuliinsus ei pruugigi olla kellegi poolt reaalselt kehastatud, vaid hoopis kättesaamatu ideaal. Sellest hoolimata domineerib see erinevate maskuliinsuste mudelite üle ning muutub keskpunktiks, mille suhtes oma maskuliinset enesekuvandit konstrueeritakse.

2.2.2. Alternatiivsed maskuliinsused

Nagu eelnevast arutelust juba selgus, siis ei vasta kõik teostes kujutatud tegelased hegemoonilisele maskuliinsuse mudelile. Ashilevi loomingu ühisnimetajaks võibki pidada mitte üksnes maskuliinsuse kujutamist, vaid ka sellega seotud normide murendamist või destabiliseerimist. Alapeatükk 2.2.2. kirjeldab, millistel viisidel kajastuvad Ashilevi teostes alternatiivsed mehelikkuse kuvandid – mille poolest need hegemoonilisest maskuliinsusest erinevad ning kuidas sellega suhestuvad?

Kõige konkreetsemalt joonistub maskuliinsuskuvandite vaheline võimusuhe välja näidendis „Nagu poisid vihma käes”, mille põhikonflikt keerleb nii-öelda hälbivate maskuliinsuste kõrvaldamise ümber. Kui teose peamine antagonist Brutus esindab kõnekalt mitut hegemoonilise maskuliinsuse tunnusjoont, siis talle vastandub näidendi kestel Teivi ehk Kärn. Teivi on haiglas oma äärmise vägivaldahirmu tõttu, mis on omakorda muutnud ta alistuvaks ja takistab teda enda eest seismast – sagedaste kakluste tõttu, mille kestel noormees ennast ei kaitse, on ta ära teeninud ka hüüdnime Kärn (Ashilevi 2007: 29–30), mis viitab traumeerivatest kogemustest jäänud kehalistele jälgedele. Sealjuures võib põhjust, miks Teivi vägivallast hoidub, pidada kõnekaks. Nimelt kirjeldab tegelane, kuidas tema ja ta naabripoisid olid lapseas õrritanud Downi sündroomiga poissi, kes ühe terava olukorra järel maja taha põõsasse sündinud väiksed kassipojad vastu majaseina surnuks loopis ning hiljem ka Teivi vastu vägivalda kasutas (samas: 80–82). Olukord on tabav kahel põhjusel. Esmalt peegeldub siin tõsiasi, et Teivi on varem isegi hegemoonilisele maskuliinsuse kuvandile – vähemalt täpsemalt – vastanud, kuivõrd kasutas koos teiste poistega jõudu, et kehtestada võimu kellegi teise üle. Teisalt rõhutab see Teivi uut, allutatud positsiooni: temast on saanud abitu ohver, kes ei suuda ennast vägivalda vastu kaitsta.

Ravissessioonide käigus peab Teivi lahendama keerulisi või lausa võimatuid matemaatilisi võrrandeid või leppima füüsilise väärkohtlemisega (samas: 10–11). Haigla eesmärk on soosida vägivaldsete instinktide teket, et Teivi oleks valmis ennast kaitsma. Seega üritatakse noormehe käitumist sobitada eelkirjeldatud hegemoonilise maskuliinsuse ühe keskse telje ehk võimuga: allumise asemel peab Teivi vastu hakkama ning oma jõudu kasutades karistusest pääsema. Teivi rahumeelsust peetakse nõrkuseks ning teatavaks võimetuseks, puudujäägiks. Näidendi arenedes ilmneb aga teine külg, mille järgi tõuseb esile nooruki vastuhakk hegemoonilisele kuvandile. Teivi tegudes ei väljendu mitte alistumine, vaid teadlik mässumeelsus. Nimelt on Teivi võrreldes teiste patsientidega märksa varmam kritiseerima Nartsissimo asutust ja viise, kuidas mehi ravitakse, õhutades neid suisa lahkuma või oma probleemidele alternatiivseid lahendusi otsima (samas: 47). Seesugust katset võib mõista püüdlusena võimu tagasi saada ning norme ise kehtestada, kusjuures Teivigi ei piirdu vaid enda olukorra muutmisega, vaid proovib – sarnaselt haiglaga – utsitada kõiki oma kaaslasi tema eeskuju järgima. Oma üleskutses rõhutab Teivi, et haigla alandavate praktikate kõrval on ka teisi, märksa konstruktiivsemaid viise, kuidas enda maskuliinset minapilti parendada. Seeläbi väljendub tegelase käitumises eesmärk, mida raviga saavutada prooviti: Teivi asub ise olukorda muutma, kuid teeb seda mitte kehalise vägivalla, vaid veenmise ning ratsionaalsuse abil, andes hegemoonilise maskuliinsuse tunnusjoontele omanäolise tõlgenduse. Kirjeldatud olukord haakub positiivse maskuliinsuse mõistega, mille eesmärk on samuti kirjeldada ning soodustada käitumisviise, mis sobituvad traditsiooniliselt mehelikuks peetavate normidega. Ometi jääb katse hegemoonilist kuvandit asendada poolikuks, sest haiglatöötajad suruvad süttinud mässu kiiresti ja eeldatavasti vägivaldselt maha (samas: 49–50). Nõnda haakub stseen kujukalt positiivse maskuliinsuse kui teooria kitsaskohaga: see ei pruugi hegemoonilise maskuliinsuse kõrval kanda kinnitada, kui institutsionaalne taustsüsteem ei muutu. Teivi suudab küll hetkeks hegemoonia kahtluse alla seada, kuid Connelli mõistestikule tuginedes jääb tema esindatud maskuliinsus siiski allutatuks ega mõjuta laiemat kogukonda.

Kehtivate maskuliinsusega seotud normide küsimustamine on läbivaks jooneks ka Ashilevi proosateoses. Tugeva avanguna võib näha juba romaani „Kehade mets” algust, kus peategelane sõnab enda elus tähenduslike naiste poole pöördudes:

Ma õppisin teie järgi rääkima. Algul liigutuste ja nägudega, hiljem sõnade ja kirjaga. Numbritega. Ma tulin siia, et olla teie nägu. Et ühel päeval ütleksite: vaat see on hea inimene. Sellest kasvas hea ja väarikas inimene. Tahan olla hea inimene. See on kõik, mida ma tahan. Teie ju teate, kuidas heaks inimeseks kasvamine käib. (Ashilevi 2015: 5)

Sedasi paigutab peategelane oma minapildi keskmesse hoopistükkis naised, seades niiviisi kahtluse alla maskuliinsuse kui sotsiaalse konstruktsiooni põhilised toime- ja tekkemehhanismid, nagu jäljendus ja homosotsiaalsus. Samas võib tähelepanuväärseks pidada, et endale viitab karakter katkendis läbivalt sõnaga *inimene*, mitte sõnaga *mees*. Minapildi keskpunkt nihkub seega märkimisväärselt: peategelase enesemääratluses ei ole esikohal mitte sooline identiteet, vaid soov kujuneda „heaks inimeseks” (samas). Selline lähenemine asetub vastuollu hegemoonilise maskuliinsuse loogikaga, mis eeldab enesekehtestamist teiste meeste suhtes. Ometi pole selle mehelikkuse kujunemislugu nii ühesuunaline. Peategelase tahtmiste kiuste kontrollivad tema elu siiski hegemoonilise maskuliinsuse keskeid tunnusjooni esindavad tegelased, näiteks eelnevas peatükis kirjeldatud Jonte ja Hugo, kelle mõjul lagunevad just peategelase suhted naistegelastega, mille näiteid olen juba välja toonud eelmises alapeatükis. Põhikooli lõpuks on karakter täielikult isoleeritud. Temasse suhtutakse kui „igapäevasesse ohtu, millest [tuleb] tingimata hoiduda”, teda peetakse perverdiks, temast hoitakse eemale – kõige selle tulemusel „[põlevad] maha kõik võimalused inimlikuks läheduseks” (samas: 72). Romaani esimesel leheküljel sõnastatud püüdlus näib seetõttu läbi kukkuvat, päädides üksilduse ning tõrjutusega. Olukorda rõhutavad lausa obsessiivselt mõjuv pornograafia tarbimine – „Pornost sai elu ja elust sai porno” (samas) – ning ahistav sotsiaalne keskkond, mis väljendub ühtaegu nii trellitatud garderoobides (samas: 29) kui ka pidevas võitluses staatuse pärast, mille nimel poisid on valmis oma vabaduse klassis liidripositsioonil olevale Hugole ära andma (samas: 55). Hoolimata peategelase püüdlusest määratleda end väljaspool traditsioonilisi maskuliinsusnorme, kujundavad tema positsiooni siiski hegemoonilised ootused, mis tõrjuvad ta kogukonna äärealadele.

Ometi tasub teost kui tervikut käsitada teekonnana – žanrilise määratluse poolest võiks teksti liigitada kujunemisromaanide hulka – omamoodi alternatiivse maskuliinsuse sõnastamise suunas, mida iseloomustavad soov luua tähenduslikke suhteid ja emotsionaalne avatus. Kujunemisromaan ise on maskuliinse identiteedi kujutamise vaatest tähenduslik žanr, kuivõrd võimaldab peategelase kaudu konstrueerida uusi mudeleid, kujutades samal ajal kokkupuuteid teda ümbritsevate

sotsiaalsete normidega (Nobbs 2007: 36). Motiiv rännakust kerkib teoses korduvalt esile, näiteks kirjeldab peategelane oma süda otsiva ja kodutuna, mis püüab leida ulualust, kuhu pageda (samas: 27); kehast rääkides ütleb peategelane: „Mu keha läks metsa ekslema. Mu keha läks kaduma. Otsides võõra puudutust. Leidmata peotäit marju.” (Samas: 167) Teekonna tuum avaldubki eeskätt keha kaudu, kuivõrd tegelane tunneb end romantilistes suhetes ning seksuaalsetes olukordades ebakindlalt, tajudes seepärast omakorda teatavat läbikukkumist (samas: 198). Sellest hoolimata võib teoses siiski täheldada laiemat irdumist traditsioonilistest normidest, mida esindavad kõige selgemalt peategelase suhted Mandariini, endise põhikoolikaaslasega, kes ei hooli eakaaslaste arvamusest ning vastandub ka ise kehtivatele ootustele, ning Antoniga, kellega karakter gümnaasiumis tutvub. Kahe tegelase kaudu on romaanis esindatud suhted, mille keskmes pole püüdlus teise inimese heakskiitu pälvida, vaid mis põhinevad hoopistükkis avatud suhtlusel ning tõelisel lähedusel. Näiteks toetab peategelane Antonit pärast isa surma (samas: 167–168). Teose lõpuks kujuneb peategelase elus välja ka intiimne paarisuhe: on tähelepanuväärne, et viimastel lehekülgedel kujutatakse kahepoolset armastusavaldust, mis näib ilmestavat, et emotsionaalne eneseareng on saanud teatava lõpu, teismeeas tajutud vajakajäämised on – vähemalt osaliselt – tasandatud. Kuidas suhestub romaani käigus kujunev minapilt teoreetiliste käsitlustega? Alternatiivse maskuliinsuse mudelitest lähtuvalt võiks romaani „Kehade mets” tõlgendada teatud hooliva maskuliinsuse kujunemisenä. Ühest küljest väljendub peategelase kaudu püüdlus kujundada ennast lähtuvalt teda ümbritsevatest naistest, kasvada heaks inimeseks – need tõigad viitavad soovile eemalduda arusaamast, et mees või mehelikkus peaks paiknema kuidagimoodi domineerival positsioonil. Teiseks võib peategelase teekonda isoleeritusest emotsionaalsuse ning avatuse poole mõtestada samuti hooliva maskuliinsuse mõiste kontekstis: ühtaegu pöörab peategelane teose käigus üha rohkem nii enda kui ka teiste eest hoolitsemisele. Kui teismeeas eksleb peategelane sihitult mööda kehade metsa, siis täiskasvanuikka jõudes hakkavad kujunema tähenduslikud sõprus- ning romantilised suhted, mis hõlmavad suutlikkust end teistele avada ning valmisolekut kujundada suhted, kus mõlemad pooled toetuvad teineteisele. Nõnda võiks kogu romaani tõlgendada peategelase hooliva maskuliinsuse kujunemisenä, mille kestel on peamiseks takistuseks või tõukejõuks just hegemooniline maskuliinsus.

Sarnast suunitlust võib täheldada Ashilevi romaanis „Ma olen elus olemise tunne”. Hegemoonilise maskuliinsuse tunnustest tõuseb esiplaanile piirav või ahistav neoliberaalne ühiskond, mida ei esinda niivõrd üks konkreetne tegelane, vaid mille võrdkujude koorub välja lühikeste fragmentidena esitatud teose jooksul. Näiliselt sobitub Vaiko süsteemi kenasti: ta on äsja soetanud uue korteri, tal paistab olevat hea töökoht, pealekauba ka positiivsed suhted perekonnaga ning võrdlemisi lai suhtlusringkond. Teksti lähem vaatlus siiski problematiseerib sellist tõlgendust. Kodu ostmisega seoses ei väljendu ootus iseseisva elu alustamise järel, vaid kummastav distants, kusjuures esimest korda kirjeldataksegi korterit lugejale kaugelt:

Peatun ehitusplatsi ees. Kolm kortermaja on valmis, kaks veel viimistlemata. Ühe maja seitsmenda korruse paremalt teine aken peaks olema minu tulevase kodu oma. Ühe pangalaenu kaugusel: kaks tuba, avatud köök, vaade merele, kolmkümmend aastat võlga. 24 + 30 = 54. (Ashilevi 2015: 15)

Mitte ainult pole kodu selles katkendis vahemaa poolest kaugel, aga nihestatud näib tõepoolest olevat ka selle tähendus. Tegemist pole millegi omanäolisega, vaid ühena mitmete kolme kortermaja mitmete elamispiindade seas. Samuti seostuvad esmapilgul tervitatavad või väärtuslikud aspektid, näiteks avatud köök ja vaade merele, kiiresti hoopis ees terendava pangalaenuga. Sarnane joon paistab korduvat stseenis, kus Vaiko pangast laenu küsimas käib. Kogemust kirjeldab noormees järgmiselt: „Lae alt kõlab aeg-ajalt kelluke, mis tähistab uut järjekorranumbrit. [---] Istun piimtuuhmis klaaskabinetis koos isa ja emaga – käendajad – ning hoian käes valgeid ja kollaseid pabereid. Tähed ja väljad. Arvud ja allkirjad. Summad ja aastad.” (Samas: 40) Inimesed on selles kirjelduses objektistatud ning võrdsustatud kellatilina või numbriga, perekondlikud suhted ümber mängitud: ema ja isa asemel on täpsem rääkida käendajatest. Distants vanematega tuleb ilmsiks ka teistes aspektides, näiteks meenutab Vaiko õde seika, kus poiss nuttis, sest unustas ära sõnumi, mille tahtis oma tulevikuminale edastada. Kui ema üritas poissi rahustada, siis istus isa „liikumatu, käsi pokaali küljes, vahuveini kuldne kihin ainus elu ja liikumine tema meheliku puisuse juures”, sama katkendi lõpus võrdleb õde isa kivikujuga (samas: 133–134). On ka tähelepanuväärne, et perekonna täpsemaks kirjeldamiseks valib Ashilevi teoses raporteeriva või aimekirjandusliku laadi, tuues välja näiteks tegelaste sünniaastad ning keskendudes lihtsalt nende tehtavatele tegevustele, kusjuures kogu stseeni vaatleb Vaiko

taas eemalt ega liitu oma pereliikmetega (samas: 88–89). Teatav tülpimus vaatab vastu ka tööga seotud kirjeldustest. Disainerina reklaamiagentuuris töötav Vaiko näib ilmestavat inimest, kes tegeleb loomingulise tööga süsteemis, mille peamine eesmärk pole tegelikult kunstiline eneseväljendus, vaid raha ja tootlus. Nõnda suhtub ta näiteks leigelt töökaaslase tagasisidesse muuta võipakendi värvilahendust „naivistlikum[aks], õhulisem[aks]” (samas: 49) või veedab ka kiiretel tööperioodidel aega hoopis videomänge mängides (samas: 49–50). Vaikol on ligipääs mitmele hegemoonilise maskuliinsuse registrile, kuid romaan näitab, et nende saavutamine ei too kaasa eneseteostust. Vastupidi, ühiskondlike ootustega kohanemine süvendab temas hoopis võõrandumist ja emotsionaalset tühjust.

Siiski pakub „Ma olen elus olemise tunne” ahistavale ühiskondlikule süsteemile teatavat lahendust, kusjuures selle tuum näib taas peituvat sügavamates inimsuhetes, millega võib kaasned ka isiklikku ebamugavust või pinget. Üheks oluliseks näiteks on peategelase õde Ebe, kes tuleb Hollandist koju, et teha aborti. Kui esialgu on nendevahelised vestlused pisut kohmetud, siis väljendub õe külaskäigu vältel Vaiko püüdlus tema eest hoolt kanda, pakkudes nii emotsionaalset kui ka materiaalselt tuge, näiteks laenab talle raha, paitab teda (samas: 84) ja varjab õe palvel tema Eestis olekut vanemate eest (samas: 75). Kogu olukord viitab teatud emotsionaalse kontakti loomisele või täpsemalt taas avastamisele, kuna teose põhjal on õde ja vend – lisaks veel kaksikud – terve elu jooksul olnud lähedased, kuid nüüd lahutab neid geograafiline distants. Lisaks õele väljendub teise inimese eest hoolitsemine ilmekalt peategelase suhtes Niklase ehk Nikoga. Viimane vaevleb terve romaani käigus vaimse tervise probleemide küüsis, mida näivad põhjustavat või süvendavat näiteks alkoholi tarbimine ja kahtlused oma seksuaalses sättumuses. Vaiko näib muredesse suhtuvat ükskõikselt või kohati isegi põlglikult: ta ei mõista, millest on Nikol psühholoogiga rääkida (samas: 39), väldib teda või ei proovi kontakti luua (samas: 85), kutsub Nikot naeruväärseks, kui too teda suudelda üritab (samas: 98). Kuigi nendevaheline suhe ei katke, kaugenevad kaks noormeest teose jooksul siiski teineteisest. Seda märkimisväärsem on tõsiasi, et kui Niko hapras vaimses seisundis olles pikaks ajaks ära kaob, suundub Vaiko teda kohe otsima. Tegevuste käik on sealjuures lausa tormiline: tee peal satub peategelane autoõnnetusse, kondab räsituna võõra linna tänavatel ning jõuab lõpuks bussiga paika, kus Niko viibib. Kirjeldatud sündmused moodustavad teose lõpposa, mis rõhutab eriti nende olulisust – püüdlust sõpra aidata või ehk isegi päästa võib näha kogu romaani

kokku sõlmiva lõpplahendusena, varasemate pingete leevendajana. Tõlgendust rõhutab ka peategelase sisekõne:

Solveia ja Niklas lamavad kõrvuti murul. [---] Tahan suudelda neid mõlemaid. Vahin oma lõhkiseid ketsitaldu, silmad tiigi päiksesillerdusest rauged. [---] Vaataksin temaga tõtt, kuni ta paotaks suu ning ütleks: „Aga äkki ei peaks sa enam millestki kinni hoidma, isegi tühjusest mitte?” (Samas: 189)

Järelikult saab „Kehade metsaga” sarnaselt täheldada tegelase emotsionaalset avanemist, kuigi teekond pole ehk nii sirgjooneline või selge kui varem analüüsitud kujunemisromaani puhul. Vaiko jaoks ei ole eesmärk hegemoonilise maskuliinsuse kehtestatud normide saavutamine, kuivõrd tegelikult on tal neile juba ligipääs. Kesksel kohale tõuseb hoopis küsimus nende väärtuste tühjusest: distantsti tajub Vaiko nii oma töökoha, lähedaste kui ka iseenda suhtes. Võimaliku lahendusena kujuneb välja teadlikum enesetunnetus, mille oluline osa on teiste eest hoolitsemine või tihedama kontakti loomine. Kuivõrd selle protsessi üks osa on ka Niko biseksuaalsuse ja Vaiko enda võimaliku ebamugavuse ületamine, ei piirdu romaani lõpuosa üksnes hooliva maskuliinsuse kujunemisega, vaid sisaldab ka kaasavale maskuliinsusele omast joont: väheneb hirm või võõristus meestevahelise läheduse ja homoseksuaalsuse suhtes.

Kaasava maskuliinsuse avaldumise näiteks võib pidada ka Ashilevi näidendit „Portselansuits”, kuigi see nõuaks mõiste tähendusvälja laiendamist. Näidendi kaks meestegelast – Ike ja Kassini – näivad olevat ühe ja sama tegelase kaks poolust, kuid Ike üritab Kassinit tema vägivaldse loomuse tõttu alla suruda. Näidendi lõpus jõuab Ike siiski omamoodi leppimiseni, öeldes Kassinile:

Sa oled nii mures sellepärast, et ma jooksen sinu juurest ära, aga kuhu ma saaksin siin maa peal joosta ennast kaasa toomata? Miks see nii oluline on, et ma sind aktsepteeriksin, kui sa oledki minu pärisosa? Kassini, kui sa kuulud sünnipäraselt minu hulka, siis kuhu sa kardad mind kaotada?

Mul pole midagi omaks võtta.

See kõik lihtsalt on. (Ashilevi 2007: 56)

Kuidas sellist katkendit tõlgendada? Ühtpidi võib leida, et Ike võtab Kassini tõepoolest omaks või, nagu tegelane katkendis ka toonitab, nendib nende olemuslikku seost, mistõttu polegi ühel võimalik end teisest eraldada. Nõnda saaks teose puhul täheldada Teise aktsepteerimist, mis on lõppeks ka kaasava maskuliinsuse mõiste tuum, kuigi Andersoni käsitluse järgi on teisesuse peamiseks kehastajaks hegemoonilise

maskuliinsuse vaatepunktist just homoseksuaalsed mehed. Ike minapilt laieneb: ta võtab omaks iseenda negatiivsed tunnused või käitumisviisid ega püüa neid enam eitada. Samas ei tasu lõplahendust analüüsidest jätta kõrvale muud tekstis toimunut. Nimelt on Kassini „pannud kaduma” (samas: 37) Ike armsama Kioko – kuigi tekstis seda lõplikult ei kinnitata, võib osutust tõlgendada Kioko tapmisena, kuivõrd Kassini on ka varem püüdnud naist mürgitada ning on teose põhjal hävitanud teisigi Ike jaoks olulisi inimesi. Lisaks tuleb Kassini puhul tähele panna tegelaskuju kattuvust hegemoonilise maskuliinsuse tunnustega, mida 2.2.1. peatükis kirjeldasin, kuna karakter kasutab vägivalda, et kehtestada võimu nii Kioko kui ka Ike enda üle. Neid aspekte silmas pidades oleks ennatlik näha näidendit „Portselansuits” pelgalt loona minapildi laienuksest ning ausama ja mitmetahulisema maskuliinsuse tekkest. Kassini omaksvõtt ei pruugi tähendada liikumist kaasava maskuliinsuse poole, vaid olukord võib tähistada hoopis hübriidse maskuliinsuse kujunemist, mispuhul säilivad varasemad võimusuhted – näiteks jääb näidendi lõpuni ebaselgeks, mis Kiokoga juhtus või kas turvaline paarisuhe tema ja Ike vahel võiks kunagi võimalik olla. Teise või hälbiva aktsepteerimine ei tähenda iseneslikult vägivallast ja domineerimisest loobumist, mistõttu on „Portselansuits” kokkuvõttes piiripealne näide alternatiivsest maskuliinsusest, viidates võimalusele, et avardunud minapilt võib säilitada hegemoonilisele maskuliinsusele omased võimusuhted.

Analüüsiosa põhjal võib järeldada, et küsimus maskuliinsuse identiteedist on Ashilevi teostes kahtlemata esiplaanil. Nii näidend „Nagu poisid vihma käes” kui ka kaks proosateost kujutavad tegelasi, kes üritavad hegemoonilisest maskuliinsuse mudelist kaugeneda. Sealjuures ei avaldu alternatiivsed maskuliinsused Ashilevi loomingus ühtse mudelina, vaid mitmel eri viisil. Teivi puhul tõuseb esile positiivsele maskuliinsusele omane püüdlus traditsiooniliselt mehelikke jooni ümber mõtestada, püüdes vägivalda asendada hoopis agentse rahumeelsuse ning ratsionaalsusega. „Kehade metsas” esitatud kujunemislugu seostub hooliva maskuliinsuse mõistega, kuivõrd romaani keskmesse nihkuvad emotsionaalne avatus ning valmisolek domineerimisest loobuda, soovides saavutada hoopis tähenduslikke suhteid teiste inimestega. Hooliv maskuliinsus ilmneb ka teises proosateoses „Ma olen elus olemise tunne”, kus alternatiivne hoiak aitab leida leevendust tähendusetuks või võõristavaks muutunud keskkonna mõjudele. Samas on tähtsal kohal ka kaasava maskuliinsuse keskne idee, kuivõrd Vaiko arengu oluline osa on Niko seksuaalsuse aktsepteerimine

või täpsem mõistmine. „Portselansuits” jääb seevastu piiripealseks näiteks: teost saab lugeda kaasava maskuliinsuse mõiste kaudu, kuid ambivalentne tekst kõlab kokku ka mõiste kohta esitatud kriitikanooltega, kuivõrd ei näita, et meestegelaste võimusuhted teistega ilmtingimata muutuks. Viimaks on oluline nentida, et alapeatükis kirjeldatud muutused avalduvad siiski isiklikus plaanis: üheski analüüsitud näites ei väljendu, et tegelaste alternatiivsed maskuliinsused suudaksid kõigutada neid ümbritsevaid süsteeme. Nõnda koorub teostes välja vastuolu isikliku ja ühiskondliku taseme, samas ka alternatiivsete maskuliinsuste ja hegemoonilise mudeli vahel. Tegelased võivad norme küll nihestada, ent ei pääse nende mõjust täielikult välja. Omakorda on hegemooniline maskuliinsus läbivalt põhjus, miks alternatiive ülepea otsitakse. Seega suudavad alternatiivid ühtpidi näidata hegemoonilise maskuliinsuse teatavat ebastabiilsust, kuid põlistavad samas selle keskset rolli.

2.3. Keha ja seksuaalsus

Eelmise alapeatüki lõpus välja toodud järeldused juhatavad järgmiste küsimusteni. Kui Ashilevi teostes kordub konflikt tegelaste minapildi ja ühiskondlike ootuste vahel, siis millist mõju avaldab see pinge tegelaste kehale, seksuaalsusele ja enesetajule? Teooriaosa põhjal ei jää maskuliinsus abstraktseks normiks, vaid avaldub korduvates kehalistes praktikates – seega ei tohiks maskuliinsust analüüsides kehalist mõõdet tähelepanuta jätta. Töö viimases alapeatükis vaatlen, kuidas hegemoonilise maskuliinsuse ning alternatiivsete või allutatud maskuliinsuste vaheline pingeväli kujundab Ashilevi tegelaste kehalisi ja seksuaalseid kogemusi.

Esmalt tasub toonitada, et hegemoonilise maskuliinsuse vaatepunktist võivad keha ja seksuaalsus muutuda korrigeeritavateks objektideks: normi järgimist hinnatakse tegelaste käitumise, iha ja kehalise suutlikkuse kaudu. Kõige otsesemalt kasutab Ashilevi seda lähtekohta ära näidendis „Nagu poisid vihma käes”, kus patologiseeritakse nii Villemi seksuaalne sättumus kui ka Jani seksuaalne kogenematus. Nagu töös juba varem viidatud, siis näib Villem haiglas olevat vabatahtlikult ning mõlemad tegelased teesklevad, et sobituvad hegemoonilise maskuliinsuse normidega. Ometi võib tegelaste põhjal sõnastada, et oma seksuaalsuse allasurumine on üks viisidest, kuidas allutatud maskuliinsus kehalisel, tajutaval tasandil avaldub. Raviprotseduuride – Villem läbib kiirituskuure, mille eesmärk on asendada

homoseksuaalne erutus negatiivsete tunnetega (Ashilevi 2007: 61–64) – käigus peab Villem jutustama lugu oma esimesest romantilisest kokkupuutest teise noormehega. Tema kirjeldus olukorrast on romantiline ja helge:

Tal oli suus suur mustikamaitseteline mullinäts ja mida rohkem meie huuled kokku liibusid, seda rohkem oli mul tunne, justkui sööksin ma mingit müstilist puuvilja, mida tegelikult väljaspool unenägusid ei kasva. Fred oli esimene poiss, keda ma suudlesin, ja see oli üks harv hetk minu elus. Üks harv hetk just sellepärast, et ma tundsin siis, ma teadsin järsku, et ma olin korraks õnnelik. (Ashilevi 2007: 61)

Meenutuse lõpp annab märku, et tegemist oli omamoodi erakordse kogemusega, millega kaasnes tõeline õnnetunne. Ravi eesmärk on aga just seda kaotada: viimase kiirituskuuri järel jääb lõpplause poolikuks. Noormees takerdub ega suuda mõtet lõpetada: „Üks harv hetk just sellepärast, et ma tundsin siis, ma teadsin järsku, et ma olin korraks ... Ma ei olnud ...” (Samas: 65) Järgmises stseenis sõnab Villem oma poiss-sõbrale, et ei „kannata teda näha” (samas: 68): Nartsissimo haigla on suutnud patsiendi nii-öelda terveks ravida. Seega saab taas kinnitust, et hegemooniline maskuliinsus põhineb heteronormatiivsusel, kusjuures seksuaalsus muutub kontrolli objektiks ning allutamise toimetehhanismiks. Villemi näitel välistab hegemooniline mudel tõe võimalikkuse: selleks, et normile vastata, peab tegelane loobuma kogemusest, mida ta ise on tajunud õnne ja läheduse hetkena. Allutatud maskuliinsus võrdub omakorda allutatud seksuaalsusega, kusjuures see ei tähenda üksnes iha varjamist, vaid omaenda mälestuste, keha ja enesetaju ümberkirjutamist.

Sarnane joon kerkib esile romaanis „Ma olen elus olemise tunne”, kus Niko üritab oma seksuaalsust paremini tundma õppida või seda välja selgitada. Kui Villemi puhul kujutab Ashilevi psühhiaatriakliiniku kaudu selget institutsionaalset survet, siis Niko näitel muutub keskseks sisemine segadus ja kehaline võõrandumine. Tegelase hingeelust saab lugeja võrdlemisi täpse ülevaate: teose käigus otsustab Niko kõik oma mõtted kirja panna, mida Vaikol eri hetkedel lugeda õnnestub. Küsimus seksuaalsusest on nendes sissekannetes tähtsal kohal. Ajaliselt esimesed väljendavad võrdlemisi mängulist segadust, kuivõrd tegelane on alles hakanud oma identiteedis kahtlema, näiteks kirjutab Niko: „Nägin David Hasselhoffi muusikavidot, sain 10-minutilise erektsiooni. Juhuslik?” (Ashilevi 2011: 102) Peagi muutuvad tundekirjeldused aga raskemeelsemaks ning tekstid hakkavad peegeldama tõsist kahtlust ja rahulolematust, mida ilmestab näiteks järgmine katkend:

Hommikul ma ei tea, kes olen. Mulle jäävad üle vaid naljad, mu enda hääle prääksuv vaoshoitus, groteskne vaikiv soolo. Kaon oma valgesse mürasse. Mu enda hääle kurdistab mind. Vahel ootan vastikuslambuses, millal mu sihitu sugutung vaibub, et see närune vähkremine lõpeks, et olla kuidagi puhas [mahasoditud tekst]. Miks minu seksuaalsus võrdub jälestusega? Mida ma tagasi hoian, mis mu tajudest ära lõigatud on? (Samas: 150)

Hegemoonilise mudeli mõju pole pelgalt üldsõnaline allasurutus, vaid teisenev suhe iseenda ja oma kehaga. Viidatud katkendis väljenduvad nii arusaam rikutusest või mustusest, oma ihade pidamine rõvedaks ja ebavajalikuks kui ka kaugenemine iseendast – noormees osutab, et ei tea enam, kes ta ise on. Kõnekas on ka asjaolu, et Niko on katkendis maha sodinud just võrdluse Vaikoga: Vaiko näib tema jaoks kehastavat heteroseksuaalset normi, mille suhtes Niko omaenda iha puuduliku või räpasena tajub. Sarnane hoiak kordub teoses veidi hiljem, kui Niko sõnab, et on „oma libiido küljes kinni nagu vang häbipostil” ning soovib, et „leiaks viisi, kuidas sugutungist vabaneda” (samas: 183). Nii Villemi kui ka Niko puhul ei avaldu allutatud seksuaalsus üksnes ühiskondliku positsioonina, vaid kehalise ja psüühilise kogemusena: üks püüab oma iha ravida, teine kogeb seda häbi, vastikuse ja identiteedi lagunemisena.

Ent seksuaalsuse küsimus ei kerki esile üksnes kväärkarakterite puhul: samas raamis võib käsitleda ka näiteks „Kehade metsa” peategelast. Ashilevi teostes osutub pingeliseks ka heteroseksuaalne seksuaalsus, kuivõrd hegemooniline maskuliinsus ei eelda ainult iha naiste vastu, vaid ka suutlikkust seda enesekindlalt ja veenvalt kehaliselt väljendada. Romanis „Kehade mets” ei koge peategelane seksuaalsust enesekindla vallutusena, vaid tõrke, kohustuse ja ebamugavusena. Seetõttu muutub tema keha mitte maskuliinsuse tõestamise vahendiks, vaid läbikukkumise paigaks. Olulist rolli mängib selles küsimuses ka pornograafia: peategelane jõuab murdeikka ajal, mil noortel tekib ligipääs mobiiltelefonidele, internetile ning seeläbi ka piiramatus koguses pornograafia (Ashilevi 2015: 70). Seetõttu on seks tema jaoks pidevalt tarbitav, kuid seda mitte tõelise läheduse või kontaktina, vaid pildina arvutiekraanil. Sedasi ei saa pornograafiast pelgalt viis, kuidas oma identiteeti uudishimulikult avastada, vaid vormub vahendiks, mille kaudu vastata hegemoonilise maskuliinsuse sätestatud ootusele ehk seksuaalsuse pidevale ja äärmuslikule väljendamisele. Peategelase sisekõne kirjeldab olukorda järgnevalt:

Polnud vahet, et minu tused õitsesid klaasi taga. Kas õõliblikal on vahet, et valgusest eraldab teda suletud aken või lambikuppel? Talle loeb ainult valguse kutse ja ta peksab end vastu klaasi kas või vigaseks, et selleni jõuda Mina tassisin arvuti enda tuppä, istusin õõliblikana kuvari kumera klaasi taga ja vaatasin, kuidas väsimatud mehed elutoa diivanitel ja rannamajakete verandadel iharaid naisi nussisid. (Samas)

Eelmainitud vahendatus tõuseb viidatud katkendis selgelt esile: kehaline lähedus on klaasi taga, kuid siiski piisavalt tõeline, et muutuda ihaldusväärseks. Võrdlus õõliblikaga kinnitab, et hoolimata ebareaalsusest pakuvad pornograafilised kujutised siiski rahuldust ning tõmbavad noormeest enda poole vaat et sundusliku jõuga. Pornograafiast saab peategelase jaoks sõltuvus: „Pornost sai elu ja elust sai porno,” (samas: 72) kirjeldab teismeline enda olukorda. See on võimalus, kuidas suhestuda seksi ja seksuaalsusega, aga mitte teise inimesega. Just siin väljendub hegemoonilise ja allutatud maskuliinsuse vahelise pinge kehaline mõju noorele tegelasele, kuivõrd kogu teost läbib karakteri suutmatus lähedust tunda või väljendada. Tema enda keha muutub hoopis võõrandumise markeriks, näiteks kirjeldab tegelane end „vaimuna omaenese kehas” ning ütleb, et on oma kehas „üksinda skvottinud” (samas: 166). Keha ei allu talle ega suuda täita talle omistatud seksuaalseid ootusi, mida ilmestavad läbikukkumised romantilistes suhetes nii teismeeas kui ka ülikoolis käies. Chris Shillingule (2010: 75–76) tuginedes nähtub, et seeläbi saavad maskuliinsustevahelised võimusuhted kehas kogemuslikuks: tegelane tajub oma sobimatust talle ette antud maskuliinsusmudeliga, mille tulemuseks on pettumine iseendas.

Distantseeritus ning võõristus põhistavad ka teist proosateost „Ma olen elus olemise tunne”. Kui „Kehade metsa” puhul on esiplaanil murdeega kaasnev ebakindlus, siis Vaiko on jõudnud täiskasvanuikka ning alustanud iseseisvat elu. Esialgu võib näida, et seksuaalsuse temaatika koondub romaanis eeskätt Niko ümber – tõepoolest üritab tegelane ennast romaani jooksul leida ning mõjutab seekaudu ka teisi karaktereid. Ometi ei puudu viited ka Vaiko enda seksuaalsusele või romantilistele suhetele, kusjuures ka nende puhul väljendub läbivalt teatud distants või ebaõnnestumine. Näiteks keeldub ta töökaaslase Susanna lähenemiskatsest: kui naine noormeest suudelda proovib, tõuseb ta püsti ja lahkub, kuigi nendevaheline suhtlus on stseenis varem olnud vahetu ja isegi flirtiva alatooniga (Ashilevi 2011: 71–72). Teose käigus tekib Vaikol paarisuhe Gretega, kuid sedagi iseloomustab luhtumine. Neiuga seksuaalvahekorda astudes tunneb Vaiko teatavat ebamugavust: ta tõmbub Grete eest tagasi, vastamata neiu suudlustele, tahab püsti tõusta ja koju minna (samas: 146). Kuigi

algne kohmetus näib peagi lahtuvat ning stseen mõjub kohati romantilise või isegi sensuaalsena, ei jõua vahekord siiski kahepoolse rahulduseni, vaid katkeb:

Grete püüab mind enda sisse aidata, aga ta on kuiv. See teeb haiget.

[---]

Jääme lebama.

Jääme magama.

Ärkan. Grete on seljaga minu poole. Puudutan ta õlga. Hingan ta lõhna. Aitan endal vaikselt vabaneda sellest, mis pakitsema jäi. See jõuab linale. (Samas: 148)

Seega väljendub romaani ilmestav võõrandumine ka isiklikes suhetes: ka viidatud katkendis ebaõnnestub Vaiko ja Grete füüsiline kontakt ning lõpuks on nad teineteisest eraldatud. Vaiko ei koge seksuaalsust enesekindla eneseteostuse ega intiimsusena, vaid olukorrana, milles keha jääb üksildaseks. Et mitte jääda teost tõlgendades liiga ühemõtteliseks, võib seesuguse distantseerituse põhjustena nimetada muidugi mitmeid eri aspekte, olgu selleks näiteks emotsionaalne kaugus vanematest, Vaiko enda võimalikud vaimse tervise probleemid või tunded lähedase sõbra Solveia vastu – kõik need vaatenurgad võiksid olla asjakohased. Ometi ei tohiks romaanis kujutatut eraldada maskuliinsusest. Hegemoonilise maskuliinsuse tunnused, mida 2.2.1. alapeatükis kirjeldasin, läbib Ashilevi teostes kujutatud tegelaste elu, on tekstides kujutatud reaalsuse põhjooned ning maskuliinse identiteedi alus. Kuivõrd hegemooniline mudel tugineb individualismile ning ebavõrdsusele, siis võib – ja tasubki – ka selles näha põhjendust tegelaste muredele. Hegemoonilise maskuliinsuse mõju ei piirdu seeläbi üksnes normist hälbivate seksuaalsustega, vaid võib põhjustada laiemat võõrandumist omaenda kehast ning suutmatust teise inimese vastu lähedust väljendada.

Kui Ashilevi tegelaste romantilised suhted pakuvad keha ja seksuaalsuse teemasse hea lähtepunkti, siis ei kätke need endas ometigi täielikku vastust alapeatüki alguses püstitatud küsimusele. Viimaks tasub seetõttu vaadelda, kuidas rõhutatud või tõrkuv seksuaalne enesetaju mõjutab tegelaste minapilti laiemalt. Seekaudu avaldub üks Ashilevi teostes üha korduv motiiv – identiteedi hägustumine või isegi lahustumine. Leian, et eelkirjeldatud distantseeritus ei päädi autori loomingus ainult emotsionaalsel tasandil, näiteks pettumuse või kurbuse kaudu, vaid saab tekstides märksa teravamaks esitusviisi. Millistel viisidel Ashilevi seda mõtet edasi annab?

„Kehade metsa” eritledes olen juba viidanud tõsiasjale, et peategelane väljendab, kuidas tema keha oleks ära eksinud või kaduma läinud. Tõepoolest, romaani olulise

tunnusjoonena tuleb esile tõsta keerulist suhet omaenda kehaga: kuigi teose lõpplahendust võib tõlgendada teatava inimliku läheduse ning seeläbi rahulolu saavutamisenä, on keha kogu romaani vältel siiski takistav jõud, mida tegelase enda sisekõne eriliselt rõhutab. Keha on „*halloween*’i kostüüm, mida vooderdab superliim” (Ashilevi 2015: 206), keha on impotentne ega võimalda seksuaalseid suhteid luua (samas: 197), „keha on tumm” (samas: 190) ja häääl „kägistab” peategelast (samas: 207) – need on vaid mõned osutused, mille abil ilmestada tekstis väljendatava rõhutuse ja ahistuse ulatust ja seekaudu tegelase nihestatud suhet iseendaga. Kõige selle juures võib pidada tähelepanuväärseks, et peategelase kehalisel ebakindlusel on vormiline vaste: tegelasel puudub nimi. Peategelane jääb kogu teose vältel anonüümseks, nime abil ei viita talle kordagi ükski teine tegelane ega ka karakter ise. Seesugune kirjanduslik võte võiks endas kätkeada vähemalt kaht tõlgendusviisi. Neist esimene tuleneb keha kui temaatika käsitlesest romaanis. Peategelane ju justkui ei tunne end oma kehas ära, mistõttu pole ehk ka võimalik iseend selgelt määratleda või nimetada: kuidas pidada enda omaks ja seeläbi nimetamisväärseks keha, mis sulle ei kuulu? Teisalt võiks kirjanduslikus võttes näha ehk Ashilevi püüdlust süvendada teose üldistusjõudu. Nimeta tegelane ei pruugi esindada enam vaid üht, tugevalt individualiseeritud kogemust, vaid võib viidata mingisugusele tüübile – näiteks maskuliinsuse tüübile –, kelle kokkupuuted hegemoonilise maskuliinsusega on lükanud teda teatud mõttes perifeeriasse, endas kahtlema pannud. Olenemata konkreetse tõlgendusvõimaluse valikust tasub „Kehade metsa” lugeda romaanina, mis tõstab esile kehalisi mõjusid ning mille kirjanduslik võttestik rõhutab iseendast eemaldumist. Maskuliinsustevahelised võimusuhted ei väljendu seeläbi üksnes sotsiaalses positsioonis, vaid mõjutavad indiviidi hoiakut enese suhtes, põhjustades võõrandumist ja ebakindlust.

Sarnaseid viiteid leiab teistestki Ashilevi teostest, kuigi need pole ehk nii reljeefsed või läbivad. Kõikides teostes toonitatakse sellest hoolimata keha kadumist või hajumist. Näiteks nendib Vaiko: „Ma pole oma keha peale ammu mõelnud. Oleksin võinud praegu sama hästi taibata, et mul polegi seda enam. See ei ehmataks mind.” (Ashilevi 2011: 30) Näidendi „Nagu poisid vihma käes” lõpus sõnab Villem, et tema „riiete all pole keha” (Ashilevi 2007: 93). Samasse voolu saaks kahtlemata paigutada ka „Portselansuitsu”, kuivõrd näidendi keskne võte on identiteedi kahestumine, mis saab ometigi ka kehalise mõõtme: kui pidada Iket ja Kassinit sama inimese kaheks pooluseks või minaks, siis esindavad neid siiski kaks eri tegelast ning näidendit lavastades kaks

erinevat näitlejat, kehastajat. Nõnda on kõigis Ashilevi teostes tegelaste suhe oma kehaga komplitseeritud. Miks? Esmalt võib see tõesti näitlikustada ühiskondlike normide ning isiklike soovide vahelise konflikti mõju inimesele, kuivõrd aitab anda edasi sotsiaalse süsteemi ning hegemoonilise maskuliinsusmudeli rõhuvust. Teisalt võib sotsiaalsete konstruktsioonide ning keha seoseid silmas pidades jõuda veel teisegi üldistuseni. Keha ei ole sõltumatu alus, vaid hoopis pind või paik, kus sotsiaalsed konstruktsioonid nähtavaks muutuvad (Butler 1993, Shilling 2010). Sellest vaatenurgast võib Ashilevi teostes toimetavaid kehasid näha ehk sellistena, mida ühiskond pole suutnud tähenduslikuks muuta või millele antud tähendused on tegelaste jaoks läbi kukkunud. Niiviisi saab väita, et Ashilevi kujutab justkui kehasid, mis ei sobi normidega kokku, muutudes seetõttu määratlematuteks, hajusateks või isegi olematuteks.

Ashilevi draama- ja proosateoste peategelased ei esinda enamasti hegemoonilist maskuliinsuse mudelit, vaid asuvad selle suhtes pingelisel, allutatud või alternatiivsel positsioonil. Nõnda väljendub teostes vastuolu ühiskondliku ja isikliku tasandi vahel: konflikti mõjusid on võimalik vaadelda keha ja seksuaalsuse kaudu. Just nendel tasanditel avaldub ilmekalt allutatuse ulatuslik rõhuvus: seksuaalne allasurutus, läheduse võimatus ja keha kujundlik puudumine. Seega ei jää maskuliinsus Ashilevi teostes pelgalt identiteedi või sotsiaalse positsiooni küsimuseks, vaid muutub tegelaste jaoks kehaliselt tajutavaks kogemuseks.

KOKKUVÕTE

Ükski kirjandustekst ei paikne täielikus vaakumis, vaid on dialoogis lugeja ja seekaudu laiema ühiskonnaga. Seeläbi mõjutavad ilukirjandusteosed kultuurilisi narratiive: fiktsionaalsed sündmused ning tegelased on alus, mille abil reaalsust mõtestada, kahtluse alla seada või kinnitada. Käesoleva magistritöö eesmärk oli meesuurimusliku mõistestiku toel analüüsida maskuliinsuse kujutamist Jim Ashilevi loomingus, et välja selgitada, milliseid maskuliinsuse mudeleid autor oma tekstides väljendab. Analüüsis lähtusin Ashilevi draama- ja proosateostest: näidendid „Nagu poisid vihma käes” (2007) ja „Portselansuits” (2007) ning romaanid „Ma olen elus olemise tunne” (2011) ja „Kehade mets” (2015). Vaatenurk väärib käsitlemist, kuivõrd küsimused mehelikkusest ning võimalikust maskuliinsuskriisist on tänapäeval muutumas üheks võtmeküsimuseks, kuid eestikeelses kirjandusteaduses on teemaalaseid uurimusi veel vähevõitu. Magistritöös otsisin vastuseid kolmele uurimisküsimusele.

- 1) Millised maskuliinsuse mudelid joonistuvad välja Jim Ashilevi loomingus?
- 2) Kuidas need maskuliinsuse mudelid omavahel suhestuvad?
- 3) Kuidas mõjutavad need maskuliinsuse mudelid tegelaste kehalisi, aga ka sotsiaalseid ja emotsionaalseid kogemusi?

Töö teooriaosa põhineb maskuliinsusuuringute raamistikul, mille järgi on mehelikkus sotsiaalne konstruktsioon. Täpsem oleks siiski käsitleda mõistet mitmuses, kuivõrd maskuliinsus väljendub erinevate mudelite kaudu, millest ühiskondlikult eelistatud positsioonile asetub hegemooniline maskuliinsus. Selle kõrval leidub ühiskonnas teisigi kuvandeid, näiteks positiivne, hooliv ja kaasav maskuliinsus, mida käsitlesin töös viisidena hegemoonilisele mudelile vastanduda või seda ümber tõlgendada.

Ashilevi teoseid analüüsid selgus, et autor rõhutab teostes ühiskondlike normide konstrueeritust: teostes kajastatakse nii-öelda sobilike käitumispraktikate jäljendamist, normivastaste tegevuste tõrjumist ning murdelisi perioode, mille kestel sotsiaalsed tavad alles vormuvad või uusi tähendusi saavad. Maskuliinsust ei kujutata Ashilevi teostes aga ühtse ega püsiva nähtusena, vaid mitme erineva mudelina, mis üksteisega dialoogi satuvad. Autori loomingus kujuneb välja hegemooniline

maskuliinsuse mudel, mis rajaneb kolmel teljel: võim ja jõud, majanduslik staatus ning heteronormatiivne seksuaalsus ja selle kehtestamine. Hegemooniline maskuliinsus jääb teostes kujutatud tegelastele kättesaamatuks, kuid sellest hoolimata mõjutab see neid: mudeli järgi hinnatakse karakterite sobivust ühiskonda ning tegelasedki võrdlevad end mehelikkuse ideaaliga. Nõnda on hegemooniline maskuliinsus justkui domineeriv kese, millest lähtuvalt Ashilevi teostes oma maskuliinset enesekuvandit kujundatakse.

Samas joonistuvad autori loomingus välja ka alternatiivsed maskuliinsused. Needki ei moodusta ühtset vastumudelit, vaid avalduvad erinevate hoiakute ja praktikate kaudu: näidendis „Nagu poisid vihma käes” tõlgendatakse traditsioonilisi omadusi või käitumismustreid positiivses võtmes ümber, romaanides kirjeldatakse püüdlusi jõuda hooliva maskuliinsuse poole, mis põhineb hierarhilise suhte murendamisel ning teiste eest hoolitsemisel, „Portselansuitsu” saab käsitada kaasava maskuliinsuse kaudu. Ometi jäävad alternatiivid enamasti isikliku arengu või ajutise vastuhaku tasandile ega suuda ümbritsevaid süsteeme täielikult muuta. Sedasi osutatakse tekstides hegemoonilise maskuliinsuse teatavale haprusele, kuivõrd mudeli kõrval eksisteerib teisigi, samas ilmestatakse taas selle ülemvõimu.

Niiviisi kujuneb Ashilevi loomingu ühe keskmene välja vastuolu: tegelaste ning neid ümbritseva fiktsionaalse ühiskonna ootused ja normid ei sobitu üksteisega kokku. See konflikt avaldub kehaliselt tajutavates kogemustes. Ühest küljest väljendub teostes seksuaalne allasurutus. Tegelased varjavad oma identiteeti, tunnevad selle pärast häbi või peavad tõelist füüsilist lähedust valeks. Teisalt kirjutab Ashilevi oma näidendites ning romaanides läbi viisid, kuidas konflikt võib nihestada suhet omaenda kehasse, põhjustades näiteks võõrandumist või lausa teatavat identiteeditust, kehatust. Seetõttu pole maskuliinsus üksnes abstraktne sotsiaalne kategooria, vaid mõjutab tegelaste käitumist ka tunnetuslikul ning puhtisiklikul tasandil.

Jim Ashilevi loomingus ei käsitata maskuliinsust loomuliku või enesestmõistetava identiteedina, vaid hoopis kujuneva, vaidlustatava ja sageli valuliku konstruktsioonina. Teostes joonistub välja selgete põhijoontega hegemooniline maskuliinsuse mudel, millel on tekstides kujutatud tegelaste jaoks normatiivne tähendus. Sellest hoolimata on loomingu keskmes püüdlused neid norme murendada või ülepea lõhkuda, et sõnastada alternatiivseid mehelikkusi. Püüdlused piirduvad autori tekstides sageli isikliku tasandiga, ilmestades sotsiaalsete konstruktsioonide habrast, kuid tihti siiski kõigutamatu olemust.

KIRJANDUS

Aavik, Kadri 2024. Kuidas uurida mehi ja maskuliinsusi? Ülevaade kesketest teoreetilistest lähenemisviisidest ja debattidest kaasaegsetes kriitilistes mees- ja maskuliinsusuuringutes. *Ariadne Lõng*, 20, 32–64.

Anderson, Eric 2009. *Inclusive Masculinity: the Changing Nature of Masculinities*. New York: Routledge.

Ashilevi, Jim 2007. *Nagu poisid vihma käes*. Tallinn: Värske Raamat.

Ashilevi, Jim 2007. *Portselansuits*. Tallinn: Eesti Draamateater.

Ashilevi, Jim 2011. *Ma olen elus olemise tunne*. Tallinn: Verb.

Ashilevi, Jim 2015. *Kehade mets*. Tallinn: Libros Insanos.

Butler, Judith 1993. *Bodies That Matter: On the Discursive Limits of Sex*. New York: Routledge.

Butler, Judith 2006. *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge.

Connell, Raewyn 2015. Masculinities: the Field of Knowledge. *Configuring Masculinity in Theory and Literary Practice*. Toim Stefan Horlacher. Leiden: Brill Rodopi, 39–52.

Connell, R. W. 2020. *Masculinities (Second Edition)*. London, New York: Routledge.

Connell, R. W.; Messerschmidt, James W. 2005. Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept. *Gender and Society*, 19, 6, 829–859.

de Beauvoir, Simone 2010. *The Second Sex*. New York: Vintage Books.

de Boise, Sam. I'm Not Homophobic, "I've Got Gay Friends": Evaluating the Validity of Inclusive Masculinity. *Men and Masculinities*, 18/3, 318–339.

Elliott, Karla 2016. Caring Masculinities: Theorizing an Emerging Concept. *Men and Masculinities*, 19/3, 1–20.

Flood, Michael 2002. Between Men and Masculinity: An Assessment of the Term 'Masculinity' in Recent Scholarship on Men. *Manning the Next Millennium: Studies in Masculinities*. Toim Sharyn Pearce, Vivienne Muller. Sydney: Black Swan Press, 203–213.

International Encyclopedia of Men and Masculinities 2007. Toim Michael Flood, Judith Kegan Gardiner, Bob Pease, Keith Pringle. London, New York: Routledge.

Foucault, Michel 1992. Tõde ja võim. Intervjuu Alessandro Fontana ja Pasquale Pasquinoga. Tlk Hasso Krull. *Vikerkaar*, 11, 31–52.

Foucault, Michel 1995. *Discipline and Punish: the Birth of the Prison*. New York: Vintage Books.

Ging, Debbie 2019. Alphas, Betas, and Incels: Theorizing the Masculinities of the Manosphere. *Men and Masculinities*, 22/4, 638–657.

Hobbs 2013. Masculinity Studies and Literature. *Literature Compass*, 10/4, 383–395.

Horlacher 2015. Configuring Masculinity. *Configuring Masculinity in Theory and Literary Practice*. Toim Stefan Horlacher. Leiden: Brill Rodopi, 1–10.

Kaukonen, Elisabeth; Kaarel Lott; Raili Marling; Maria Murumaa-Mengel; Mari-Liis Sepper; Maarja Tinn 2024. *Alfamehed ja lillekesed: misogüünia ja seksismi normaliseerumine Eesti meediapildis*. Tallinn: Mõttekoda Praxis.

Kimmel, Michael 1994. Masculinity as Homophobia: Fear, Shame, and Silence in the Construction of Gender Identity. *Theorizing Masculinities*. Toim Harry Brod, Michael Kaufman. Thousand Oaks: Sage Publications, 119–141.

Martin, Patricia 1998. Why Can't a Man Be More like a Woman? Reflections on Connell's Masculinities. *Gender and Society*, 12/4, 472–474.

Nobbs, Jade M. 2007. Bildungsroman. *International Encyclopedia of Men and Masculinities* 2007. Toim Michael Flood, Judith Kegan Gardiner, Bob Pease, Keith Pringle. London, New York: Routledge, 35–36.

O’Gorman, Kieran; Krista Fisher, Michael J. Wilson, Sarah Bonell, Ray Swann, John L. Oliffe, Matt Englar-Carson, Judy Y. Chu, Simon M. Rice, Zac Seidler 2025. “The Landscape’s Changed and No One’s Giving them a New Map”: Positive Masculinity in Boys and Young Men. *International Journal of Men's Social and Community Health*, 8/1, 36–49.

Pellerin, Pierre-Antoine 2016. Reading, Writing and the “Straight White Male”: What Masculinity Studies Does to Literary Analysis. *Angles: New Perspectives on the Anglophone World*, 3, 1–17.

Pilvre, Barbi 2011. *Naiste meediarepresentatsioon Eesti ajakirjanduskultuuri ja ühiskonna kontekstis*. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Poynting, Scott; Greg Noble; Paul Tabar 1999. 'Intersections' of Masculinity and Ethnicity: a Study of Male Lebanese Immigrant Youth in Western Sydney. *Race Ethnicity and Education*, 2/1, 59–77.

Reeser, Todd 2015. Concepts of Masculinity and Masculinity Studies. *Configuring Masculinity in Theory and Literary Practice*. Toim Stefan Horlacher. Leiden: Brill Rodopi, 11–38.

Roberts 2014. *Debating Modern Masculinities: Change, Continuity, Crisis?*. Houndmills: Palgrave Macmillan.

Shilling, Chris 2010. *The Body and Social Theory*. Thousand Oaks: Sage Publications.

Soo, Kadri; Dagmar Kutsar 2012. Mehelikkuse tüpiseerimine noormeeste enesehinnangute, soorolliga rahulolu ja seksuaalkäitumise järgi. *Ariadne Lõng*, 1–2, 19–34.

Tinn, Maarja; Kaarel Lott; Tali Kletter; Eveliis Padar; Annika Uiibo 2026. *Meheks olemise pingeväli: maskuliinsuse normid ja narratiivid Eestis*. Tallinn: Mõttekoda Praxis.

Viik, Tõnu 2009. Michel Foucault. *20. sajandi mõttevoolud*. Toim Epp Annus. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Wilson, Michael; Kate Gwyther; Ray Swann; Kate Casey; Ross Featherston; John L. Oliffe; Matt Englar-Carlson; Simon M. Rice 2022. Operationalizing Positive Masculinity: a Theoretical Synthesis and School-based Framework to Engage Boys and Young Men. *Health Promotion International*, 37/1, 1–11.

Wojnicka, Katarzyna; Sam de Boise 2025. Caring Masculinities: Rethinking the Concept. *Men and Masculinities*, 28/4, 339–358.

SUMMARY

The Depiction of Masculinity in the Works of Jim Ashilevi

No literary text exists in a complete vacuum; rather, it is in dialogue with the reader and, through the reader, with society more broadly. In this way, works of fiction shape cultural narratives: fictional events and characters provide a basis through which reality can be interpreted, questioned, or affirmed. The aim of this master's thesis was to analyse the representation of masculinity in the works of Jim Ashilevi through the conceptual framework of masculinity studies, in order to determine which models of masculinity are articulated in his texts. The analysis focused on Ashilevi's dramatic and prose works: the plays „Nagu poisid vihma käes” (*Like Boys in the Rain*, 2007) and „Portselansuits” (*Porcelain Smoke*, 2007), and the novels „Ma olen elus olemise tunne” (*I Am the Feeling of Being Alive*, 2011) and „Kehade mets” (*Forest of Bodies*, 2015). This perspective deserves attention because questions concerning manhood and a possible crisis of masculinity have become increasingly central today, while Estonian-language literary studies still include relatively few studies on the topic. The thesis sought to answer three research questions.

- 1) Which models of masculinity emerge in Jim Ashilevi's works?
- 2) How do these models of masculinity relate to one another?
- 3) How do these models of masculinity affect the characters' bodily, as well as social and emotional experiences?

The theoretical part of the thesis establishes a terminology of masculinity, which is based on the assumption or understanding that masculinity is a social construction. More precisely, however, the concept should be treated in the plural, since masculinity is expressed through different models, among which hegemonic masculinity occupies the socially privileged position. Alongside it, other types of masculinity also exist, such as positive, caring, and inclusive masculinity, which I treated in this thesis as ways of opposing or reinterpreting the hegemonic model.

The analysis of Ashilevi's works showed that the author emphasises the constructed nature of social norms: the texts depict the imitation of supposedly appropriate behavioural practices, the renunciation of actions that deviate from the

norm, and transitional periods during which social customs are still taking shape or acquiring new meanings. In Ashilevi's works, masculinity is not represented as a unified or stable phenomenon, but as several different models that enter into dialogue with one another. A model of hegemonic masculinity emerges in the author's works, based on three axes: power and force, economic status, and heteronormative sexuality and its assertion. Hegemonic masculinity remains unattainable for the characters depicted in the texts, yet it nevertheless affects them: the model is used to evaluate the characters' suitability for society, and the characters themselves compare their own identities with the ideal of manhood. Hegemonic masculinity thus functions as a dominant centre from which masculine self-image is shaped in Ashilevi's works.

At the same time, alternative masculinities also emerge in the author's work. These, too, do not form a single coherent counter-model, but appear through different attitudes and practices: in the play „Nagu poisid vihma käes”, traditional qualities or behavioural patterns are reinterpreted in a positive key; the novels depict attempts to move toward caring masculinity, based on the dismantling of hierarchical relations and care for others; and „Portselansuits” can be approached through the concept of inclusive masculinity. However, these alternatives mostly remain on the level of personal development or temporary resistance and are unable to fully transform the systems surrounding the characters. In this way, the texts point to a certain fragility of hegemonic masculinity, since other models exist alongside it, while also once again demonstrating its dominance.

Thus, one of the central tensions in Ashilevi's work emerges as a conflict between the characters and the expectations and norms of the fictional society around them. This conflict is expressed in bodily experiences. On the one hand, the works depict sexual repression: characters hide their identities, feel shame because of them, or perceive genuine physical intimacy as wrong. On the other hand, Ashilevi's plays and novels explore the ways in which this conflict can distort a character's relationship with their own body, causing, for example, alienation or even a certain loss of identity and bodilessness. Masculinity is therefore not merely an abstract social category, but also affects the characters' behaviour on a perceptual and deeply personal level.

In Jim Ashilevi's works, masculinity is not treated as a natural or self-evident identity, but rather as a developing, contested, and often painful construction. The texts outline a model of hegemonic masculinity with clear defining features, which carries

normative significance for the characters represented in them. Nevertheless, Ashilevi's works centre on attempts to undermine or even break these norms in order to articulate alternative manhoods. In the author's texts, such attempts often remain confined to the personal level, illustrating the fragile yet often still unwavering nature of social constructions.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Markus Laanoja,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Maskuliinsuse kujutamine Jim Ashilevi loomingus”, mille juhendaja on Janek Kraavi, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada Tartu Ülikooli digitaalarhiivi kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
2. annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
3. olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Markus Laanoja

25.05.2026